

РЕЗЮМЕ

НА НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА ДОЦ. Д-Р РУМЯНА САВОВА ПОЖАРЕВСКА, КАТЕДРА "СЧЕТОВОДСТВО И АНАЛИЗ", ФАКУЛТЕТ "ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДЕН", УНСС

които не повтарят публикациите, представени за присъждане на образователна и научна степен "доктор" и за заемане на академична длъжност "доцент" във връзка с участие в конкурс за заемане на академична длъжност "професор" по научна област 3.8. Икономика, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“, обнародван в ДВ бр. 69 от 25.08.2017 г.

I. Учебници и учебни пособия

I. I. Башева, Сн., Пожаревска, Р., Маркова, М. (2012). Отчитане на нематериални активи; ИК - УНСС; ISBN 978-954-644-351-9

Авторско участие: глава първа (с. 7-52); глава четвърта (с. 147 – 239; с. 306-328); глава пета (с. 329-358); глава седма (с. 413-439). ПК 13,43.

Учебникът „Отчитане на нематериалните активи“ е първият в българската специализирана литература, в който системно са представени теорията и методологията на счетоводното признаване и представяне на нематериалните активи.

Учебникът е предназначен за студенти от специалностите: "Счетоводство", "Счетоводство и контрол", "Икономика на интелектуалната собственост" и „Интелектуална собственост и бизнес“ от ОКС "бакалавър" и ОКС "магистър". Съобразен е с учебния план и с учебната програма по дисциплината „Счетоводство на нематериалните активи“. Освен в помощ на студентите, може да бъде полезен и за ръководители и експерти при признаване, отчитане и представяне на нематериалните активи за счетоводни цели. В структурно отношение учебникът се състои от седем глави, които поставят основите на обобщено представяне на теорията и практиката за счетоводно признаване, представяне и оповестяване на нематериалните активи във финансовите отчети на юридическите лица.. Съдържанието на отделните глави представлява концентрирано съвременно знание от областта на нематериалните активи и счетоводството, като не се подминават и дискуссионни въпроси, но без да се навлиза в детайли и подробности. След всяка глава в учебника са поместени задачи и въпроси за самостоятелна подготовка, които имат за цел да задълбочат и затвърдят теоретичните знания. Към всяка глава е приложена кратка библиографска справка, ключови думи и учебни цели.

В първа глава са характеризирани нематериалните активи на отчетните единици като счетоводни обекти. Детерминирани са като права върху обектите на интелектуална собственост, придобити ограничени вещни права и права по експлоатация на отчетната единица, които са разграничими (установими), могат да бъдат надеждно оценени, които се контролират от предприятието в резултат от минали събития и от които се очаква получаване на бъдеща стопанска изгода. Разгледани са особеностите при признаване на вътрешно генерираните нематериални активи.

Изяснена е същността на основните класове нематериални активи. Разработена е и е предложена класификация на нематериалните активи за счетоводни цели.

В четвърта глава са характеризирани операциите по придобиване на нематериални активи и е разработена методика за тяхното оперативно отчитане. Диференцирани са двете основни групи операции: с промяна на собствеността (традиционни сделки по покупко-продажба) и специфичните само за нематериалните активи операции по придобиване без промяна на собствеността (лицензионни и франчайзинг сделки). В подробности са разгледани операциите по придобиване на права върху индустриална собственост, на авторски и сродни на тях права и на права върху нови обекти на интелектуална собственост. Самостоятелна част от четвърта глава е отделена на особеностите при придобиване и счетоводно отчитане на вътрешно създадените обекти от права върху интелектуална собственост.

В пета глава са разгледани специфичните за нематериалните активи операции по предоставяне на права върху интелектуалната собственост, при които не настъпва промяна в собствеността на активите – лицензионни и франчайзинг сделки. Разработена е и е представена методика за тяхното отчитане, съобразена с особеностите им.

С седма глава са разработени тестови въпроси и задачи по темите от учебника. Предложен е и индивидуален сметкоплан в частта на нематериалните активи, изграден на база тезисните постановки, третиран в различните глави от учебника.

Материалът в учебника надхвърля рамките на един учебен курс и наред със своя образователен характер, може да успешно да послужи и на счетоводи и експерти, интересувачи се от проблематиката.

И. 2. Стоянов, С., Башева, С., Пожаревска, Р. и др. (2016). Финансова отчетност, ИК - УНСС, С.; ISBN 978-954-644-815-6. Авторско участие: глава втора (с. 74-101; с. 119-163). ПК 4,44.

Учебникът основно е предназначен за студентите от ОКС „магистър“, специалност „Счетоводство“, специализация „Финансова отчетност. В структурно отношение той е изграден съгласно учебния план на специалността.

Глава втора е озаглавена „Принципи на представяне и отчитане на интелектуалния капитал и на природните ресурси“. Разработена е съгласно учебната програма за едноименния курс по специалността. Съавтори в нея са Пожаревска, Р. (с. 74-101; 119-163), М. Маркова (с. 164-207) и Л. Камбурова (с. 102-118). Един от основните предпочетени принципи при написване на главата е научно-дискусионния подход, т.е. при излагането на темите са представени собствените позиции и аргументация на всеки автор. Логиката на изложението на авторското участие на Р. Пожаревска следва учебната програма по дисциплината, като е направен внимателен подбор на базови теми – характеристика на интелектуалния капитал, оценка на интелектуалната собственост, организация на счетоводното отчитане на интелектуалната собственост, отчитане на операции по придобиване и предоставяне на права върху интелектуална собственост, оповестяване на интелектуалната собственост във финансовите отчети. Целта на курса е многопластова. На първо място се цели четящият да се запознае със същността на интелектуалния капитал и възможностите за признаване на неговите структурни елементи за счетоводни обекти. На второ място, представените съвременни подходи и методи за оценка (първоначална и последваща) на правата върху интелектуалната собственост, ще подпомогнат и практики и експерти-оценители при покриване на един от водещите прагови критерий за признаване за счетоводни цели на активи с нематериален характер. На трето място, както

обучаващите се, така и оперативните счетоводители ще бъдат подпомогнати за адекватно счетоводно отразяване на иновационната дейност на предприятията. И не на последно място, студенти и ръководители на отчетни единици ще имат възможност да се запознаят със съвременните тенденции при счетоводното представяне и управление на интелектуалния капитал, с цел увеличаване на икономическия потенциал на отчетните единици.

II. Монографии

II.1. Пожаревска, Р. (2017). Счетоводни аспекти на интелектуалния капитал; ИК-УНСС, С., ISBN 978-954-644-950-4, с. 1-185, ПК 11.56.

Разглежданата проблематика в монографичния труд е в контекста на съвременните тенденции и процеси за развитие на така нар. креативна икономика - икономика, основана на потенциала на интелектуалния капитал. Това са процеси, които обективно съществуват и се развиват с бързи темпове. Те налагат преосмисляне и дефиниране на нови индекси и показатели за нейното измерване, както и нов поглед върху интелектуалните продукти. Счетоводните аспекти на правата, свързани с тези продукти, са ограничено изследвани в национален план.

Обект на изследването в монографичния труд са „новите“ нематериални ресурси, генерирани от интелектуалния капитал, в резултат от развитието на „икономиката на знанието“. Предмет на изследването са счетоводните аспекти на „новите“ нематериални ресурси. Целта на изследването е да бъдат идентифицирани нови нематериални ресурси, създадени от развитието на креативната икономика, да бъдат изследвани възможностите за тяхното признаване и представяне за счетоводни цели, в контекста им на потенциал за икономически растеж и развитие на отчетните единици. Крайният търсен ефект е по-пълното представяне на нематериалния капитал във финансовите отчети на нефинансовите предприятия. Задачите за реализирането на целта са детерминирани в следните насоки:

- да бъде характеризирани интелектуалния капитал като генератор на нови нематериални ресурси за отчетните единици;
- да бъде изследвана връзката интелектуален капитал – интелектуална собственост – нематериални активи, в контекста на признаване на нови интелектуални продукти за счетоводни цели;
- да бъдат изследвани формите и механизмите за реализиране на икономическия потенциал на новите нематериални ресурси;
- да бъдат изследвани нови нематериални ресурси, в контекста на тяхното признаване и представяне за счетоводни цели;
- да бъдат изследвани възможностите за тяхната правна защита в трите и разновидности (традиционни защиты, традиционни защиты с нови измерения и чисто нови механизми на закрила), в ракурса на признаването им като нематериални активи;
- да бъдат идентифицирани актуални проблеми във връзка с нормативното регулиране и счетоводно третиране на новите нематериални ресурси;
- да бъдат предложени решения и алтернативи на съществуващи регулаторни и научни проблеми;
- да бъде разработен и предложен счетоводен модел за секюритизацията на интелектуалната собственост, като актуална форма на икономическата ѝ реализация.

В хода на изследването е направен опит за представяне на актуално тълкуване на вече известни факти и постановки, за идентифициране на нови проблемни полета и за формулиране на предложения за научно-приложното им интерпретиране. Тезата на

изследването е, че коректното идентифициране, доброто познаване на същностните характеристики и на възможностите за правна закрила на „новите“ нематериални ресурси, генерирани от развитието на креативната икономика, ще позволи тяхното адекватно и по-пълно представяне във финансовите отчети на предприятията. Поради големия брой идентифицирани и все още неидентифицирани обекти, генерирани от интелектуалния капитал на отчетните единици, авторът се ограничава до представянето на по-открояващи се нематериални ресурси, представители на трите му основни компонента – релационен, структурен (организационен) и човешки капитал. Избраните нематериалните ресурси се отличават със специфики и вариативност на признаване като интелектуална собственост на предприятията. Някои от тях се изследват за първи път в националната счетоводна теория. Изследването е направено за нематериалните ресурси на нефинансовите предприятия. Ограничение в изследването е въведено и по отношение на нормативната регулация – до 31.07.2016 г.

Глава първа на труда е с наименование „Интелектуалният капитал - генератор на нови счетоводни обекти“. В тази част от монографичния труд последователно е разгледана проблематиката за генезиса на интелектуалния капитал, интелектуалната собственост и нематериалните активи; за същността, структурата и съдържанието на интелектуалния капитал и възможностите за идентифициране на нови отчетни обекти. Направен е кратък ретроспективен анализ на вижданията за интелектуалния капитал и за интелектуалната собственост от древността до настоящето, като са представени първите и основните документи, в които те се регламентират. Подробно са разгледани съставните части на интелектуалния капитал, като е възприето деленето на този капитал на три съставни части: човешки, структурен и релационен. Изследването е направено с цел идентифициране центровете за генериране на интелектуални продукти, респ. нематериални ресурси. На тази база се прави разграничаване на отделните видове нематериални активи. Извеждат се и се дефинират четири основни критерия за признаване на четири нови групи обекти от нематериалните ресурси, генерирани от интелектуалния капитал. В тази част на труда са разгледани и търговските операции с обекти на интелектуалната собственост (като форма на реализация на икономическия ѝ потенциал), изведени са основните проблеми в нормативната уредба и са направени конкретни предложения за тяхното преодоляване.

Втора глава е с наименование „Класове нови счетоводни нематериални обекти генерирани от интелектуалния капитал“. В нея, като се базира на необходимостта и потребността от идентифициране на нови счетоводни обекти, авторът прави опит да бъдат дефинирани тези обекти. Представянето им е пречупено през възможностите за потенциална закрила като интелектуална собственост и опциите за покриване на възприетите прагови счетоводни критерии, при тяхното признаване като нематериални активи. С оглед открояването на спецификите на новите ресурси като счетоводни обекти задълбочено е анализирана връзката „идентифицирани нематериални ресурси-компоненти на интелектуалния капитал“. В изследването авторът се е ограничил до най-открояващите се обекти от трите компонента на интелектуалния капитал-релационен, структурен и човешки. По-конкретно от релационния капитал това са бизнес идентификаторите на отчетните единици, правата върху нови технологии (домейн име) и портфейл-клиенти; от структурния капитал това са права и отношения свързани с електронния бизнес, права и отношения свързани с екологията, права и отношения свързани със селекцията на биологични активи, права и отношения при дигиталните библиотеки и архиви; човешкия капитал. Посочените по-горе идентифицирани нови нематериални обекти авторът изследва и представя чрез техните същностни характеристики и специфики, начини за защита, възможностите за признаване, оценка и проблеми при тяхното нормативно регламентиране. Изведен е

акцентът за един съществен недостатък на МСС/МСФО и НСС, а именно че те не вземат предвид естеството и икономическите характеристики на различните видове нематериални ресурси и на инвестициите, свързани с тях и че пренебрегват потенциалното значение на информацията за тези ресурси за заинтересованите страни. Аргументирано е доказано, че вниманието трябва да бъде насочено, както към балансовото представяне на определен обект, така и към създаване на възможности за осигуряване на достатъчна достоверна информация за нуждите на анализа и управлението.

Трета глава е с наименование „Теоретико-приложни аспекти на счетоводното представяне и на управлението на нематериалните активи“. В нея изследването е насочено към счетоводната регулация и рефлексията ѝ върху признаването и отчитането на нематериалните активи. Идентифицирани са конкретни проблемни области, като са предложени решения и алтернативи на съществуващи регулаторни и научни проблеми. Разгледана е и секюритизацията на интелектуалната собственост, като форма за реализиране на икономическия ѝ потенциал. Предложени са: адаптиран класификационен модел за нематериални активи, хармонизиран с международните конвенции и съдържащ в себе си опцията за въвеждането на новите нематериални ресурси, генерирани от интелектуалния капитал и модел за отчитане на секюритизацията на интелектуалната собственост в нефинансовите предприятия-доставчици на активи.

В резултат на монографичното изследване са постигнати резултати, които могат да бъдат диференцирани в три групи: обогатяване на теоретичните постановки за нематериалните активи, касаещи тяхната същност и признаване; обогатяване на теоретичните постановки за нематериалните активи, касаещи тяхната методология на отчитане и резултати с практико-приложен характер. Към първата група могат да бъдат причислени:

- ✓ дефиниране на нови критерии за счетоводно признаване на нематериални активи, които дават възможност да бъдат признати ресурси, които към момента съществуват, но не са признати за нематериални активи или да бъдат признати за нематериални активи обекти, които предстои да бъдат генерирани;

- ✓ идентифициране на нови нематериални ресурси, генерирани от развитието на съвременния интелектуален капитал и изследване на тяхната съдържателна страна и правна защита, в това число идентифицирани обекти от релационния капитал (бизнес идентификатори; домейн имена; портфейл клиенти); идентифицирани обекти на структурния капитал (права и отношения при е-бизнес- бази данни, компютърни програми и бизнес методи; права и отношения по отношение на дейности с екологична насоченост; права и отношения при новите сортове растения и породи животни; права при дигиталните библиотеки и архиви);

- ✓ извеждане на две групи нематериални ресурси според критерия - възможност и признаване на счетоводни обекти;

- ✓ разширяване на палитрата от съществуващи и признати нематериални активи, чрез анализиране на възможността определени ресурси да бъдат признати като счетоводни активи чрез прилагане на подходящи модели на оценка и регулация (в това число домейн имена, портфейл-клиенти, квоти за емисии на парникови газове, непатентовани бизнес методи и права, генерирани от „облачните технологии“);

- ✓ изследване на възможностите за представяне и оценка на човешките ресурси, в контекста на тяхното признаване за нематериален актив;

- ✓ изследване на същностните характеристики и счетоводните аспекти на правата върху квотите за емисии на парникови газове;

- ✓ изследване на възможностите за прилагане на модела на преоценката.

Към групата от резултати, водещи до обогатяване на теоретичните постановки за нематериалните активи, касаещи тяхната методология на отчитане, могат да бъдат включени:

- ✓ предложените модели за отчитане на квотите за емисии от парникови газове;
- ✓ модела за финансово и нефинансово представяне на човешкия капитал (модел за оценка за човешкия капитал и модел за нефинансовата декларация към финансовите отчети);
- ✓ модела за отчитане и представяне на вътрешно генерираните интелектуални продукти, базиран на подхода „пълно активиране на разходите“;
- ✓ модел за отчитане на секюритизацията на интелектуалната собственост;
- ✓ въвеждане на самостоятелна група „бизнес идентификатори“ в класификационен клас нематериални активи „нови обекти от права върху интелектуална собственост“, при отчитане наличието на двойна синергична защита на същите, което би улеснило анализа на инвестираните средства за бизнес идентификация и постигнатите резултати;
- ✓ предложението за интегрирано отчитане на клиентските листи;
- ✓ предложените модели за сегментация и измерване на портфейла от клиенти;
- ✓ изследване на възможностите за прилагане на модела на преоценката и амортизиране на клиентските листи.

Към групата на резултати с приложен характер могат да бъдат причислени:

- ✓ анализ на основните етапи при признаване на нови обекти, генерирани от интелектуалния капитал, за счетоводни цели;
- ✓ идентифициране на определени счетоводни регулаторни проблеми (като например такива, свързани с ограничения срок на полезен живот и оценката на бизнес идентификаторите; проблеми с надеждната оценка на портфейла-клиенти и др.);
- ✓ направените аргументирани предложения за актуализиране на съществуващата счетоводна рамка (в това число предложения за: актуализиране на СС 38 „Нематериални активи“ и осигуряване на възможност за включването на клиентските листи в балансовото число на нематериалните активи (извън бизнес комбинациите) и на възможност за капитализация на последващите разходи за клиентски листи; направеното предложение за актуализация на СС 2 „Стокowo-материални запаси“ и отпадане на съществуващото ограничение „наличност на физическа субстанция“ с оглед осигуряване на възможност за признаване на квотите за емисии на парникови газове като суровина и стока);
- ✓ направеното предложение за самостоятелен нов стандарт регламентиращ подхода на идентифициране, признаване и оценката на квотите за емисията на парниковите газове.

II.2. Пожаревска, Р. (2017). Предизвикателства пред счетоводната теория и практика, генерирани от развитието на креативната икономика и на интелектуалния капитал. Колективна монография на ФСФ (2017) на тема: „Икономиката на България и Европейския съюз: наука и бизнес“, „Счетоводна политика и практика, счетоводни стандарти, финансов одит, контролни системи и вътрешен контрол“; ИК - УНСС, С., ISBN 978-954-644-974-0, Авторско участие: с. 200-215; ПК 1

В разработената от автора част е третирана проблематика, свързана с интелектуалния капитал, с рефлексията му върху бизнеса и с нематериалните ресурси, които той генерира. Връзката „интелектуален капитал↔интелектуална собственост↔нематериални активи“ е анализирана в контекста на признаване на нови счетоводни обекти нематериални активи. Направен е опит да бъдат идентифицирани базисни проблемни полета в националната счетоводна теория и практика, които се появяват в резултат на развитието на креативната икономика, както и да бъдат предложени решения за тяхното преодоляване. Предложени са критерии за счетоводно признаване на нови обекти, генерирани от интелектуалния капитал, с водещ „доказан механизъм за реализация на икономическия потенциал“. Проучени са и принципно са представени форми и механизми за реализиране на икономическия потенциал на новите нематериални ресурси.

II.3. Pozharevska, R. (2017). Accounting Aspects of Greenhouse Gas Emission Allowances /current issues in theory and practice in the Republic of Bulgaria/. Колективна научна публикация на ФCF при УHCC и на Lodz University of Technology, Poland на тема: „Contemporary Issues of Accounting and Management in Poland and in Bulgaria“; Lodz University of Technology Press; ISBN 978-83-7283-834-6; Авторско участие: с.150-166; ПК 1.

В публикацията са отразени резултатите от изследването на автора относно идентифицирането на квотите за емисии на парникови газове като счетоводни обекти и да бъдат предложени виждания за тяхното счетоводно третиране и представяне във финансовите отчети на предприятията, емитиращи парникови газове и на предприятията търговци с квоти. Тезата на изследването е, че националната регулаторна рамка игнорира същностните характеристики на квотите за емисии на парникови газове, което води до тяхното некоректно идентифициране като счетоводни обекти и до разработване на неадекватна методология за тяхното счетоводно признаване и представяне. Наблюдават се неясноти и по отношение на нормативната рамка на тяхното счетоводно третиране. Преодоляването на тези проблеми, според автора, ще отговори на нарасналите потребности от информация за всички категории потребители на финансовите отчети. Като обобщение на проведеното изследване и анализ на действащата национална нормативна регулация, счетоводна теория и практика, авторът формулира следното становище:

- квотите за емисии на парникови газове не са нематериални активи и не са финансови активи;
- те са специфична суровина (материален запас) за предприятията, емитиращи ПГ и специфична стока (материален запас) за предприятията търговци с квоти;
- моделът на придобиване на квотите за ЕПГ предопределя и подхода на тяхното счетоводно отчитане и представяне като материални запаси.

За да могат да бъдат адекватно счетоводно представени тези специфични ресурси, опциите пред националната теория и практика, според автора, са две. Или да бъде актуализирана т.2 от НСС 2 „Стоково-материални запаси“, като отпадне ограничението за материални запаси да се признават само ресурси с материален характер. Или да бъде разработен самостоятелен нов счетоводен стандарт, аналогичен на френския СС 21 „Квоти за емисии на парникови газове“, който да регламентира обектите, подхода на идентифициране и признаване, оценката на квотите за ЕПГ, модела на отчитане и начина на представянето им във финансовия отчет и в нефинансовата декларация на отчетните единици.

II.4. Пожаревска, Р. и кол. (2016). Адаптиране на учебни програми към изискванията на Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW), колективна монография по проект НИД НИ 1-1/2013 г., ИК- УНСС, октомври (17.10.) 2016 , ISBN 978-954-644-904-7; Авторско участие: увод (с.5-11), заключение (195-208); ПК 1.31.

Публикацията съдържа резултати от изследване, финансирано със средства от фонд НИД на УНСС, договор № НИД НИ 1-1/2013. В колективната монография са включени резултатите от образователния проект. Целта на изследването е да бъдат открити и очертани допирателните точки, общите моменти в изучавания материал, респективно в съдържанието на учебните програми по специализираните дисциплини на ФСФ и да се очертаят насоките за тяхното усъвършенстване, така че на студентите, които кандидатстват за получаването на квалификациите на Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW), да бъдат признати изпитите от първо сертификационно ниво. За реализирането целта на изследването са поставени следните изследователски задачи:

- Проучване на опита, учебните програми и учебните материали за придобиване на квалификация „дипломиран експерт-счетоводител” (ICAEW ACA qualification) и на квалификация по „Финанси, счетоводство и бизнес” (ICAEW CFAB qualification) на Institute of Chartered Accountants in England and Wales.

- Разработване на предложения за програми, осигуряващи възможност за пълно или частично признаване на изпити за студентите на Финансово-счетоводен факултет когато кандидатстват за придобиване на квалификация „дипломиран експерт-счетоводител” (ICAEW ACA qualification) и на квалификация по „Финанси, счетоводство и бизнес” (ICAEW CFAB qualification) на Institute of Chartered Accountants in England and Wales.

- Осигуряване на достъп на студентите от ФСФ до материали, програми и бизнес-игри, предоставени от Institute of Chartered Accountants in England and Wales.

- Постигане на пълното и/или частично признаване на изпити за студентите на ФСФ на УНСС при кандидатстване за придобиване на квалификация „дипломиран експерт-счетоводител” (ICAEW ACA qualification) и на квалификация по „Финанси, счетоводство и бизнес” (ICAEW CFAB qualification) на Institute of Chartered Accountants in England and Wales.

- Подписване на рамково споразумение “Partner in learning” между Университета за национално и световно стопанство и Institute of Chartered Accountants in England and Wales.

Предмет на изследването са специализираните дисциплини на Финансово-счетоводния факултет. Обект на изследването са учебните програми на специализираните дисциплини на Финансово-счетоводния факултет

Приключването на образователния проект се обвързва с признаването на УНСС и на ФСФ като един от малкото партньори в международен план на Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW) с право да обучава и да изпитва по модули от ниво «Сертификати» (Certificate level) на ICAEW. Постигнатият международно признат профил на образованието в УНСС в областта на финансите, счетоводството и финансовия контрол утвърждават лидерските позиции на УНСС не само сред университетите в Р. България, но и в световен мащаб. Резултатите от работата на научния колектив по проекта могат да бъдат обобщено представени, както следва:

- ✓ Беше направено проучване на опита на Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW) и беше постигната договореност за пълно или частично признаване на изпити за шестте модула от първо ниво «Сертификати» (Certificate level)

на ICAEW в зависимост от степента на адаптираност на учебните програми и критериите за оценяване.

✓ Бяха проучени учебни материали и беше осъществен сравнителен анализ на учебни програми по шестте модула от първо ниво «Сертификати» (Certificate level) на Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW). Някои от учебните програми на специализираните дисциплини бяха актуализирани и адаптирани към критериите на най-голямата професионална организация по счетоводство, одит и финанси.

✓ През м. октомври 2014 г. Ректорът на УНСС проф. д.ик. н. Стати Статев подписа рамково споразумение “Partner in learning” между УНСС и Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW).

✓ Към м. ноември 2015 г. бяха признати 100% от ICAEW и шестте модула от първо сертификационно ниво (Certificate level):

→ Модул „Сигурност” (Assurance)

→ Модул „Управленска информация (Management Information)

→ Модул «Право» (“Law”)

→ Модул «Бизнес и финанси» (“Business and Finance”)

→ Модул «Принципи на данъчно облагане» (“Principles of taxation”)

→ Модул «Счетоводство» (“Accounting”).

✓ В резултат на постигнатото признаване, студентите, завършили ФСФ при УНСС, не следва да полагат изпитите по шестте модула от първо ниво „Сертификати“ (Certificate level) за квалификацията „дипломиран експерт-счетоводител” (ICAEW ACA qualification). Те ще получат „Credit for Prior Learning“ когато кандидатстват за придобиване на някои от квалификациите на ICAEW, но не по-късно от 5 години след своето дипломиране. На практика с акредитацията ICAEW призна на ФСФ при УНСС правото да обучава и да изпитва по модулите от първо ниво „Сертификати“ (Certificate level).

✓ Освен за квалификацията „дипломиран експерт-счетоводител” (ICAEW ACA qualification) пет от защитените модули (без този по счетоводство) са приложими и за самостоятелната квалификация по „финанси, счетоводство и бизнес” (ICAEW CFAB qualification). Тя е предназначена за тези студенти, които желаят да продължат своето професионално развитие в областта на финансите, счетоводството и бизнеса, но нямат изявен интерес към одиторската професия. За тази квалификация ICAEW изисква задължителното полагане на изпита по Модул “Счетоводство” (Accounting).

Авторовото участие при написването на колективната монография е научно ръководство, изготвяне на увод и на заключението. В увода са детерминирани предмета, обекта, целта, задачите, методическия инструментариум и очакваните резултати от изследването. В заключението са формулирани резултатите от него и аспектите с приложен характер.

II.5. Стоянов, С., М. Михайлова, Р. Пожаревска (2015). Възможности за развитието на организацията и нормативната уредба на счетоводството в България за малки и средни предприятия върху основата на континенталната счетоводна система; колективна монография по проект НИД НИ 1-25/2011 г., ИК-УНСС, ISBN 978-954-644-750-0; Авторско участие: увод (с. 9-15); глава първа т.2 (с. 21-54); глава втора т.1 и т.2 (с. 82 – 103); глава трета (с. 136 – 185); ПК 6,81

Публикацията съдържа резултати от изследване, финансирано със средства от фонд НИД на УНСС, договор № НИД НИ 1-25/2011. В увода са детерминирани предмета, обекта, целта, задачите, методическия инструментариум и очакваните резултати от изследването. Основната цел на изследването е да бъдат дефинирани

възможностите за развитие на счетоводството за малките и средни предприятия в България като единна система от нормативна уредба, приложение на най-добрите практики и хармонизация с европейската счетоводна регулация. За реализиране на целта са поставени следните задачи:

- изследване на националната и европейската счетоводна теория и нормативна регулаторна рамка по отношение на организацията на счетоводството на малките и средни предприятия (МСП);
- изследване на счетоводната теория, нормативна уредба, традиции и практики в страни, типични представителки на континенталната счетоводна система;
- дефиниране на възможностите за развитие на счетоводството в България като единен комплекс от нормативна уредба, прилагане на най-добрите практики и увеличаване на чувствителността към счетоводството от страна на потребителите на неговия продукт като цяло и проекцията им върху счетоводството за малките и средни предприятия.

Предмет на изследването е регулаторната рамка на страните-членки на ЕС, и по-конкретно: националното счетоводно законодателство на страните-членки на ЕС, в т.ч. наличие на закон за счетоводството, национални счетоводни стандарти, степен на хармонизация с европейското счетоводно законодателство, организация на счетоводители и одитори, счетоводни регулаторни органи, нагласа за възприемане на Международните стандарти за финансово отчитане за малки и средни предприятия. Обектът на изследването е счетоводната теория, нормативна уредба, традиции и практики в страни, типични представителки на континенталната счетоводна система и с ясно изразени позиции за защита, в т.ч. и в рамките на ЕС, на националните особености на организацията на счетоводството си.

Авторовото участие в първа глава (т.2.1.) е свързано с представянето на регулативния аспект на организацията на счетоводството и на европейската нормативна регулаторна рамка. Идентифицирани са проблемните полета в съвременната счетоводна теория и практика. Направена е презентация на съвременната политика на ЕС за малките и средни предприятия /съдържаща се в няколко програми и актове-инициативи/ и на същността на приложимите счетоводни директиви. Макар и в по общ план е изведена ролята на Съвета по международни счетоводни стандарти и е представено съдържанието на Международен счетоводен стандарт за финансово отчитане за малки и средни предприятия. На база на изследването са формулирани изводи, че има застой в развитието на нормативната база в страната, че е препоръчително да бъде приет МСФО за МСП и че основната причина да не бъде приет е липсата на институционализиран орган, който да отговаря за разработването и за динамичното актуализиране на регулацията. Изказано е становището, че научната мисъл към момента е дистанцирана от този процес.

Авторовото участие във втора глава (т.1 и т.2) е обвързано с поставената задача за изследване на счетоводната теория, нормативна уредба, традиции и практики в страни, типични представителки на континенталната счетоводна система. Изборът на страни е направен с мотива в изследваната група да бъдат включени държави традиционни представителки на континенталната система, но с различен подход и практики по отношение на европейската хармонизация. Авторовата част е относно проучване и сравнителен анализ на нормативната рамка, традициите и практиката по отношение на организацията на счетоводството на МСП във Франция. От направеното изложение следва, че страна с утвърдени традиции в нормативното регулиране на счетоводството като Франция е по-скоро склонна да продължава да развива националната рамка, в контекста на единната счетоводна Директива 2013/34/ЕС, отколкото да прилага МСФО за МСП.

Основният акцент в третата глава (авторско участие) от разработката, с наименование „Тенденции, възможности и перспективи при европейската хармонизация на счетоводството за малки и средни предприятия в България“, е извършване на паралелен анализ на постановките на действащите в Р.България НСФОМСП и международните счетоводни стандарти от една страна и между МСФО за МСП и Директива 2013/34/ЕС от друга. С извършването на такъв анализ се цели успешното реализиране на третата задача, поставена от научния колектив, а именно: дефиниране на възможностите за развитие на счетоводството в България като единен комплекс от нормативна уредба, прилагане на най-добрите практики и увеличаване на чувствителността към счетоводството от страна на потребителите на неговия продукт като цяло и проекцията им върху счетоводството за малките и средни предприятия. В хода на анализа е извършено: идентифициране на НСФОМСП, които нямат аналог в МСФО и в МСС и обосноваване на необходимостта (или не) от тях; отграничаване на МСС и МСФО без аналог в НСФОМСП и обосноваване на необходимостта (или не) от тях; детерминиране на разликите в методите на отчитане и представяне във финансовите отчети между МСС и НСФОМСП; анализ на теми, които са разгледани от МСФО за МСП, но които не са третираны в пълните МСФО; анализ на пропуснати теми в МСФО за МСП; идентифициране на разлики при разпознаване и измерване между МСФО и МСФО за МСП; възможности за прилагане в България на регулаторната рамка на МСФО за МСП и на Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета.

П.6. Пожаревска, Р., (2014). Теоретико-регулаторные проблемы при бухгалтерском учете интеллектуального капитала в Болгарии; статья в коллективна монография „Облік, аналіз, та контроль: теорія, методологія, практика“, издадена от Луцкій національний технічний університет, г. Луцк (Україна), ISBN 978-617-672-056-0; Авторско участие: с. 33-42; ПК 0.5

В частта, разработана от автора, са представени резултатите от научно-приложно изследване относно теорията, нормативната регулация и практиката на счетоводното представяне на интелектуалната собственост във финансовите отчети на предприятията от нефинансовия и от публичния сектор в страната. Тезата на изследването е, че непознаването на същностните характеристики на обектите от интелектуалната собственост води до тяхното некоректно признаване като счетоводни активи и до разработването и прилагането на методики за отчитане, които не отразяват действителните стопански процеси. Констатацията, която е направена е, че през периода от 1991 - 2014 г. националната счетоводна нормативна регулаторна рамка, в частта за нематериалните активи, не е съобразена със същностните характеристики на обектите и с международно утвърдените класификации и терминология за интелектуалната собственост. В нея са залегнали погрешни постановки като: правата върху индустриална собственост се представят като самостоятелна група извън обхвата на интелектуалната собственост; авторските права се включват като компонент на правата върху индустриална собственост; в класификационен клас нематериални активи се включват обекти, които на практика не покриват възприетите прагови критерии за признаване (ноу-хау) и др.. Постановки, които са пренесени както в ограничените публикации за нематериалните активи в специализираната литература, така и в счетоводната практика.

Изразената позиция на автора е, че доброто познаване на качествените характеристики на отделните обекти интелектуална собственост, разработването на критерии за класификация и признаване, регламентирането на бази за оценка и на изисквания за оповестяването им са обективните предпоставки за адекватно счетоводно

представяне на тази специфична група ресурси в отчетните единици. За постигането на тази цел е необходимо:

- ✓ унифициране на терминологията и на концептуалната рамка относно същността и обхвата на интелектуалните активи, съгласно международните конвенции и регламенти;
- ✓ хармонизиране и стандартизиране на националната счетоводна регулаторна рамка с европейската и международната;
- ✓ разработване на подходи за оценка и признаване на вътрешно създадени обекти на интелектуална собственост;
- ✓ разработване на модели за отчитане на интелектуалните активи, съобразени с техните характеристики, както и със специфичните за тях сделки за „покупко-продажба“ – лицензионни и франчайзинг-сделки.

III. Студии

III.1. Pojarevska, R. (2014). Accounting aspects of intangible cultural heritage – current issues in the theory and practice in Bulgaria, изд. „LAP LAMBERT Academic Publishing“, Германия, , ISBN 978-3-659-61837-6, с. 1-43; ПК 2,7

Основният мотив за започване на проучването и написването на студията е отсъствието на обектите, генерирани от дейностите по използването на нематериалното културно наследство, от класификационни класове „нематериални активи“ или „материални активи“, както в счетоводната нормативна регулация, така и в специализираната литература. Обхватът на изследването е в рамките на нормативното регулиране, организацията на правна закрила и на счетоводно третиране на нематериалното културно наследство в Република България. Предмет на изследване са възможностите за обвързване на обекти от ползването на българското нематериално културно наследство с интелектуалната собственост и последващото тяхно признаване за счетоводни активи. Целта на проучването е да бъдат идентифицирани проблемни полета в националната счетоводна теория и практика по отношение на признаването и отчитането на обекти, свързани с нематериалното културно наследство, както и да бъдат предложени опции за тяхното решаване. Насоките и задачите за реализирането на поставената цел са:

- изследване на възможностите за счетоводно признаване на обекти и дейности, произтичащи от използването на нематериалното културно наследство, в контекста на тяхната правна закрила като интелектуална собственост;
- идентифициране на актуални проблеми при счетоводно признаване и отчитане на тези обекти;
- дефиниране на предложения за оптимизиране, хармонизиране и стандартизиране на българската счетоводна теория и практика по отношение на нематериалните активи, и в частност за обекти от използването на българското нематериално културно наследство.

Основните констатации и предложения на автора, базирани на достиженията на специалистите в областта на правата върху интелектуална собственост и на резултатите от направеното изследване, отразени в студията са:

✓ в българското законодателство не е правно призната връзката между нематериалното културно наследство и интелектуалната собственост, същото не е защитено от неправомерно ползване, изопачаване или опорочаване на традиционното му съдържание и културно значение за общността или групата на неговия произход;

✓ този факт затруднява признаването на активи за счетоводни цели, тъй като трудно е постижимо покриването на възприетия от счетоводните стандарти прагов критерий „контрол“;

✓ признаването на обекти от използването на нематериалното културно наследство за счетоводни цели, според автора, следва да премине през следните основни етапи: идентификация на обекта като компонент на интелектуалната собственост на отчетната единица; правна закрила на обекта с цел покриване на праговите критерии за признаване като нематериален актив - разграничимост и контрол; определяне на оценка на обекта и проверка на нейната надеждност; прогноза за икономическата изгода от употребата на обекта.

✓ нематериални активи (права върху интелектуална собственост) по отношение на традиционните знания възникват не по принцип, а при тяхното възпроизводство, преработка или в хода на експертната дейност по издирването на автентични експонати за създаване на тематични музейни сбирки или за попълване на музейни фондове;

✓ идентифицирани са нематериалните активи авторско право, сродно на авторското право, патент върху изобретение и полезен модел, със допълнителни уточнения, че:

→ авторските права на експертите, които издирват автентичните експонати бяха определени, съгласно нормативната регулация като „служебни“, т.е. създадени в рамките на трудови правоотношения;

→ авторските права при експертизи, възложени от външни организации, са права на физическо лице, а не на юридическо;

→ по отношение на генетичните ресурси, както и за традиционните знания в областта на традиционната медицина, лекарствени продукти, неписани процедури и методи на лечение е уточнено, че е възможно да възникне фактически монопол или режим на „ноу-хау“.

✓ основните форми за използване на нематериалното културно наследство, в контекста на реализиране на икономическа изгода, са: възпроизвеждане на автентични материали за целите на музейни сбирки; възпроизвеждане на автентични материали за целите на обучението и за търговски цели; внос и износ на автентични материали;

✓ идентифицираните нематериални активи авторско право, сродно на авторското право, патент върху изобретение или полезен модел предопределят разработването на специфична методика на тяхното отчитане.

Авторът не претендира за изчерпателност при представяне на проблематиката по отношение третирането за счетоводни цели на формите на ползването на нематериалното културно наследство и признаването на генерираните от тези дейности счетоводни обекти, но прави опит да постави началото на научната дискусия за включване на новите обекти в състава на активите, както и за коректно отразяване на стопанските операции, свързани с тях.

IV. Публикувани статии в специализирано научно списание, индексирани в Thomson Reuters или Scopus

IV.1. Pozharevska, R. (2015). Accounting aspects on biotechnology and their products (according to theory and practice in Bulgaria), USA Chinese Business Review, David Publishing Company, New York, NY, USA, Indexed in Database of: Scopus; EBSCO, Massachusetts, USA; Ulrich's Periodicals Directory, USA; ProQuest/CSA Social Science Collection, PAIS, USA; Cabell's Directory of Publishing Opportunities, USA; Summon Serials Solutions, USA; ProQuest; Google Scholar; Chinese Database of CEPS,

OCLC; ProQuest Asian Business and Reference; Index Copernicus, Poland; Qualis/Capes index, Brazil; NSD/DBH, Norway; Universe Digital Library S/B, ProQuest, Malaysia; Polish Scholarly Bibliography (PBN), Poland; SCRIBD (Digital Library), USA; PubMed, USA; Open Academic Journals Index (OAJI), Russian; Electronic Journals Library (EZB), Germany; Journals Impact Factor (JIF) (0.5); WZB Berlin Social Science Center, Germany; UniMelb, Australia; NewJour, USA; InnoSpace, USA; Publicon Science Index, USA; Turkish Education Index, Turkey; Universal Impact factort, USA; BASE, Germany; WorldCat, USA. ISSN 1537-1506/ ISSN 1537-1514; CBSN 270B0069; DOI: 10.17265/1537-1506; March 2015, Vol. 14, No. 3; pp.137-142

Специализирани разработки в национален план относно правата върху продуктите на биотехнологиите са публикувани предимно от позициите на правата върху интелектуална собственост, тяхната защита или управленска стратегия. На фона на биотехнологичните постижения на Р.България се наблюдава празнота в областта на счетоводната специализирана литература. Именно това беше и мотивът на автора за анализ на действащата национална счетоводна теория и практика и разработване на предложения за счетоводно третиране на правата върху биотехнологичните продукти.

В статията, на база достиженията на специалистите в областта на правата върху интелектуална собственост, е анализирано признаването на правата върху продуктите на биотехнологиите за счетоводни цели чрез доказване на тяхната установимост / разграничимост, определяне надеждно на тяхната оценка, детерминиране на контрола върху тях и защита на вероятността за бъдеща икономическа изгода от тяхната употреба. Уточнено е, че съществен и определящ етап от признаването им за нематериални активи е възможността за тяхната закрила като интелектуална собственост на предприятията. Детерминирано е, че продуктите на генното инженерство и продуктите на биотехнологиите могат да търсят своята правна закрила в една от следните форми: селекционерски постижения, изобретения и традиционни знания. Класификационните класове нематериални активи, които възникват във връзка с правата върху биотехнологиите, в зависимост от начина на придобиване и целта на използване, са определени от автора като:

- авторски (селекционерски) права – когато са създадени в рамките на служебни и трудови правоотношения;
- право на ползване на авторски (селекционерски) права – когато са придобити в резултат на договор с автора(селекционера) или с носителя на правата;
- права върху индустриална собственост – когато са придобити въз основа на лицензионни споразумения.

Разработена е и е предложена схема за признаване на нематериалните активи. Специален акцент в статията е изведен за лицензионните сделки с биотехнологични продукти, като е подчертано, че организацията на тяхното отчитане се обуславя от вида на лицензията и от позицията на отчетната единица по отношение на лицензионния договор. Разграничени са счетоводните обекти (активи и операции) за придобиващата и за предоставящата страна на правата. Уточнено е, че за придобиващата страна възниква нов нематериален актив, но за предоставящата права отчетна единица не настъпва промяна в балансовото число на нематериалните ѝ активи. Последното се обуславя от спецификата на лицензионната сделка, при която собственикът на правата може да отдава правата на множество предприятия, при различни цени, като успоредно с това може да продължи да упражнява отдадените под лицензия права. За предприятието - собственик или носител на авторските (селекционерските) права икономическата изгода се реализира под формата на продажба на услуги. В тази връзка, авторът идентифицира съществен проблем в националната счетоводна регулаторна рамка, а именно постановки в Националния счетоводен стандарт 18 „Приходи“, като:

„Лицензионни сделки, при които се прехвърлят права срещу фиксирана такса или неподлежаща на връщане гаранция по силата на неанулируем договор, който позволява на лицензополучателя свободно да използва тези права, а лицензодателят е освободен от изпълнение на каквито и да е задължения“. Съгласно НСС 18 *„Приходи“* тази сделка по същество се приема за продажба, като стандартът препоръчва приход да се признава в момента на продажбата. Проблемен момент, който по мнение на автора се дължи на не доброто познаване на обектите на интелектуалната собственост от страна на националните счетоводни регулаторни органи. Обосновано е авторовото становище със същностните характеристики и обхвата на международно утвърдените видове лицензии, съгласно които лицензионни сделки с подобни параметри се класифицират като предоставена пълна лицензия за определена територия. Пълната лицензия по своята същност е много близка до продажбата. Разликата е, че при продажбата става смяна на собствеността, докато при пълната лицензия патентопридетелят остава собственик, но предоставя всички права, произтичащи от патентната закрила на лицензополучателя при определени условия. Направени са предложения по отношение на методиката на отчитане на идентифицираните счетоводни обекти, както и за промяна на погрешно заложените текстове в НСС 18.

V. Публикувани статии в други специализирани индексирани научни списания

V.I. Pozharevska, R. (2017). Intellectual property securitization – accounting aspects; Международен сборник на научни трудове «УЧЕТ. ЕКОНОМИКА. МЕНЕДЖМЕНТ: научни заметки». Выпуск 1(13) – 2017 год (свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации серия КВ № 20767-10567 Р). Издание входит в информационную аналитическую систему РИИЦ, Російська наукова електронна бібліотека (eLIBRARY.RU). ISSN 2313-8211; с.149-157

В статията секюритизацията е изследвана като форма за реализиране на икономическия потенциал на интелектуалната собственост и като възможност за покриване на един от праговете критерии за признаване на нематериални ресурси за счетоводни активи. Характеризирани са основните аспекти и спецификата на секюритизацията на интелектуалните продукти. Разгледани са основните проблемни моменти при секюритизацията на интелектуалната собственост, които са представени в две групи. Първата обхваща въпросите, отнасящи се до несигурността на обектите, дължаща се на природата на нематериалните активи. Втората обединява проблемите, генерирани от трудностите за пълното прехвърляне на активите. Представени са основни насоки за отчитане и представяне на секюритизацията във финансовия отчет на нефинансови предприятия. Разработените и предложени счетоводни модели са базирани на различни видове трансфери на права:

- ✓ доставчикът на активи прехвърля на специализираното дружество пълния риск от загуба и правото за запазване на приходите, които надвишават продажната цена;
- ✓ доставчикът на активи запазва някои права върху активите (портфейлът от активи, обект на секюритизация, да е 5 -10 % от общата първоначална стойност), с опция за обратно изкупуване на правата;
- ✓ доставчикът на активи запазва и упражнява контрол върху начина, по който активите се управляват след прехвърлянето;
- ✓ доставчикът на активи запазва някои права върху остатъчната стойност на активите (например в случаите, когато те ще генерират повече приходи от очакваното);

✓ доставчикът на активи изпълнява и функциите на администратор без да излага на риск правното естество на сделката по секюритизация.

Счетоводните модели са съобразени и със следните моменти:

✓ дали са трансферирани пълно или частично права върху интелектуални продукти; или

✓ са трансферират бъдещи приходи и отчисления от продажби от определено използване на ПИС.

Становището на автора е, че самият процес, като специфична форма на финансиране, трябва да бъде представян в ГФО при прилагане на постановления от МСС 20 и на СС 20 *Отчитане на правителствени дарения и оповестяване на правителствена помощ.*

V.2. Pozharevska, R. (2016). Copyrights in online business – accounting aspects; Міжнародний збірник наукових праць «ОБЛІК. ЕКОНОМІКА. МЕНЕДЖМЕНТ: Випуск 3 (11) – 2016 рік (свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобі масової інформації серія КВ № 15521–4093 ПР). Видання входить в інформаційну аналітичну систему РІНЦ, Російська наукова електронна бібліотека (eLIBRARY.RU). ISSN 2313-8211; с. 162-170

В статията са отразени резултатите от научно изследване на автора по отношение идентифицирането и счетоводното представяне нематериални активи при он-лайн бизнеса и интернет предприемачеството. Изложението е представено на база нормативната регулация в Р. България. Мотивът за избор на темата е, че проблематиката е особено актуална за страната през последните години, защото он-лайн бизнесът вече не е приоритет само на големите предприятия, но се осъществява и от средни, малки и микро такива, т.е. той придобива все по-масов характер. Същевременно счетоводната теория изостава от потребностите на бизнеса за адекватно представяне на този вид дейност. Първият аспект, изследван и представен в статията е интернет либерализацията и правата върху интелектуална собственост, в контекста на признаване на счетоводни активи. Идентифицирани са две класификационни групи нематериални активи: авторски права и сродни на авторските права. Вторият аспект е признаване, оценка и представяне на авторските и сродните на тях права при он-лайн бизнеса за счетоводни цели. Формулирано е становище, че проблематиката, относно интернет либерализацията и генерирането на нови счетоводни обекти е многоаспектна и дискуссионна не само за Р. България. Тя е обвързана с генерирането не само на нови обекти, но и с необходимостта от ново тълкуване на правни постановления за „традиционни“ обекти. В заключение е изказано мнение, че навременната счетоводно-нормативна и правна регулация за защита на новите и „актуализирани“ нематериални активи ще подпомогне тяхното адекватното счетоводно признаване и представяне във финансовите отчети на предприятията, участници в този вид бизнес.

V.3. Pozharevska, R., M. Markova, (2015). Accounting interpretation of concession rights in the Republic of Bulgaria – topical issues; “Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” (ZTR – “Theoretical Journal of Accounting”); ISSN 1641-4381 (print) / ISSN 2391-677X (online); DOI: 10.5604/16414381.1173927, Indexed in Database of: Central and Eastern Online Library (CEEOL), Index Copernicus, EBSCO, BazEkon, ERIH Plus, J-Gate i DOAJ. Vol. 84 (140), pp 181-194. Авторско участие: 50% от увода и част първа (с.181-188)

Обект на разглеждане в статията са актуални проблеми за Република България при признаване, представяне и оповестяване на концесионните права и сделки за счетоводни цели. Идентифицираните от авторите проблеми са с нормативен, теоретичен и практико-приложен характер. Изследваните аспекти в рамките на

статията са: признаването на концесионните права за нематериални активи и тяхното позициониране в балансовото число на активите на предприятията-концесионери; необходимост и готовност за оповестяване на информация, свързана с концесионните договори. Авторите правят опит да предложат и решения в посочените направления.

В първата част „Концесионните права като счетоводен обект“ са анализирани разногласията в националната счетоводна теория и практика по отношение на класифицирането на концесионните права като нематериални активи. Изказано е мнение, че проблемите идват от неразбирането на тяхната същност и затова те са класифицирани като „права върху индустриална собственост“ или „права върху интелектуална собственост“. Или обратното, от непознаването на същностните характеристики на обектите от международно възприетите и утвърдени групи като „права върху индустриална собственост“ и „права върху интелектуална собственост“, в резултат на което концесионните права се приравняват по характеристики на обекти като патенти, географски означения, авторски права и др. Резултатите от изследването показват, че счетоводната теория и практика възприема залегналите погрешни постановки в счетоводната регулаторна уредба. Идентифициран е базисният проблем, че независимо от варианта на класифициране, резултатът е един: неясен счетоводен обект – неадекватно създаване на счетоводна информация. Направено е предложение за формиране на самостоятелен едноименен класификационен клас нематериални активи. Вторият идентифициран проблем е, че за предприятията, чиято счетоводна база са НСС, приложим по отношение на концесиите е единствено националния СС 38 „Нематериални активи“. Няма конкретен стандарт или указание за концесионните сделки. За предприятията от публичния сектор също няма специален документ, те не прилагат Международните счетоводни стандарти за публичния сектор, респективно МССПС 31 *Нематериални активи* и МССПС 32 *Споразумения за концесионна услуга*. Паралелно е направена съпоставка, че прилагащите МСС/МСФО предприятия-концесионери имат по-широка счетоводна база, включваща: МСС 38 „Нематериални активи“, КРМСФО Разяснение 12 "Договори за концесии за обслужване", МСФО 6 "Проучване и оценка на минерални ресурси"; ПКР Разяснение 29 "Оповестяване – споразумения за концесионна услуга" /последно изменен с Регламент (ЕО) № 254/2009 на Комисията от 25 март 2009 г./; Guideline for accountancy of PPPs 2008. Направено е предложение за разработване и въвеждане на самостоятелен регулаторен счетоводен документ. Третият идентифициран проблем е, че съгласно постановките на НСС форматът на представяне на счетоводната информация, в т.ч. и за концесиите, в данъчните декларации и придружаващите ги ГФО е подчинен на формата, изискван от Националния статистически институт. Счетоводните цели са поставени на второ място. Направено е предложение за извеждане на счетоводното начало при изготвяне на ГФО. Четвъртият поставен дискуссионен проблем е оценката при признаването на нематериалния актив и надеждността на нейното определяне. Направено е предложение за възприемане на разработени вече в счетоводната теория конкретни техники за надеждно определяне на оценката на концесионните права, в която да бъдат включвани всички реални техни компоненти.

V.4. Pozharevska, R. (2015). Creative accounting in the field of commercial transactions involving intellectual property /based on the model of the statutory regulation in the Republic of Bulgaria/; Міжнародний збірник наукових праць «ОБЛІК. ЕКОНОМІКА. МЕНЕДЖМЕНТ: наукові нотатки» Випуск 4 (8) – 2015 рік (свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобі масової інформації серія КВ № 20767-10567 Р); Издание входит в информационную аналитическую систему РИНЦ, Російська наукова електронна бібліотека (eLIBRARY.RU). ISSN 2313-8211; с. 58-65.

В статията са представени резултатите от научно изследване на българската нормативна правна и счетоводна регулация на търговските сделки с интелектуална собственост, като една от формите на реализация на икономическата изгода от интелектуалните продукти (основен прагов критерий за признаване на нематериален актив, въведен от приложимите счетоводни стандарти). Тезата на изследването е, че за да не придобие негативен ефект създаваната счетоводна информация за тези сделки, трябва да бъдат разработени нормативни правила, които юридически да обезпечават новите модели на търговия с интелектуална собственост и да осигуряват хармония между правните и счетоводните регулации.

Анализирани са сделки, които както по субективен, така и по обективен критерий са сделки между търговци и с които се уреждат търговско-правни отношения, като лицензии, франчайзинг, мърчандайзинг и аутсорсинг. Формулираната констатация е, че те устойчиво са навлезли в съвременната бизнес среда и правна действителност и представляват важна тенденция в работата на предприятията, но с изключение на лицензионните, не са обхванати от българския Търговския закон, както и от други източници на националното ни право. И ако за сделката франчайзинг в Преходните и заключителни разпоредби на Закона за корпоративното и подоходно облагане, за целите на закона, е обяснено значението на понятията франчайзинг и франчайзинг-договор, то за мърчандайзинг и аутсорсинг сделките липсва каквато и да е правна норма. В оскъдната литература сделките се свързват с т. нар. „ненаименовани договори” - договори, за които в националната ни правна рамка липсва конкретна уредба и страните по договора могат свободно да определят съдържанието на договора, доколкото то не противоречи на повелителните норми на закона и добрите нрави, както гласи чл. 9 от Закона за задълженията и договорите. Липсата на утвърдени правни норми за всички търговски сделки с интелектуална собственост, с изключение на лицензионните, предопределя различни формати на договори, които от своя страна затрудняват и разработването на адекватни и идентични методики на тяхното отчитане. Счетоводната креативност е ограничена до конкретен вид договор, което прави информацията несъпоставима и ненадеждна за финансовото състояние на отчетната единица. Направено е предложение да бъде предвидено допълнение в правната ни уредба, като мястото на тези видове договори е естествено в Търговския закон.

Обосновано е становището на автора, че наличието на правни норми няма да разреши проблемите в действащата счетоводна теория и регулация. Основание за това твърдение е установената в хода на изследването липса на такава двупосочна връзка дори при добре изградената национална правна рамка на лицензионните сделки. Според автора две групи проблеми генерират тези несъответствия: не доброто познаване на същностните характеристики на интелектуалната собственост и на сделките с тях, от страна на националните счетоводни регулаторни органи; не доброто познаване на националната правна рамка за тези специфични сделки. Изведена е на преден план необходимостта от осигуряване на връзка между евентуално актуализираното правното законодателство по отношение на търговските сделки с интелектуални продукти и счетоводните норми.

V.5. Pozharevska, R. (2015). Internally generated intellectual products – accounting aspects, Міжнародний збірник наукових праць «ОБЛІК. ЕКОНОМІКА. МЕНЕДЖМЕНТ: наукові нотатки» Випуск 2 – 2015 рік (свідомство про державну реєстрацію друкованого засобі масової інформації серія КВ № 20767-10567 Р). Издание входит в информационную аналитическую систему РИНЦ, Російська наукова електронна бібліотека (eLIBRARY.RU). ISSN 2313-8211; с. 281-289.

В статията са представени предложения на автора за счетоводно признаване на вътрешно генерирани продукти, резултат от реализацията на интелектуалния капитал на отчетните единици, но непокриващи възприетите прагови критерии за признаване на активи от счетоводните стандарти.

Направен е критичен анализ на постановките в СС 38 и МСС 38 „Нематериални активи“ относно въведения, в допълнение към спазването на общите изисквания за признаване и първоначална оценка на нематериален актив, критерий „етап развойна дейност“. Според автора, в резултат на прилагането на този критерий и в двата стандарта:

- се „унифицират“ вътрешно генерираните интелектуални обекти, т.е. не се разграничават по вид, правно регламентиране и начин на извличане на икономическа изгода (например в националната счетоводна теория и практика е въведен един термин и респективно една сметка „Продукти от развойна дейност“);
- извън обхвата на нематериалните активи остават много интелектуални продукти и знания, тъй като при тях не могат да бъдат разграничени двата етапа.

„Унифицирането“ на всички вътрешно създадени интелектуални обекти води от своя страна до прилагане на една и съща матрица за счетоводно отчитане, без да бъде съобразена спецификата и уникалния характер на обекта. Не по-малък практико-приложен проблем е правната защита на вътрешно създадените обекти, продукти на интелектуалната дейност на персонала на предприятието. Липсата на правна защита елиминира и втория прагов критерий за признаване на нематериален актив – контрол върху обекта. Четвъртият, но не по значимост проблем, е определянето и надеждността на оценката на вътрешно генерираните интелектуални продукти, при тяхното признаване за нематериални активи. Поради факта, че разходите се капитализират едва от ниво „развойна дейност“ оценката много често е ниска и не отговаря на евентуална пазарна стойност на продукта. Първоначалната оценка не е и точен показател за бъдещите икономически изгоди, които могат да донесат вътрешно създадените интелектуални продукти.

За преодоляване на съществуващите затруднения по отношение на признаването за счетоводни цели на вътрешно генерираните обекти на интелектуална собственост авторът счита, че е целесъобразно въвеждането на допълнителен прагов критерий за признаване на нематериален актив, а именно: ефекта, който имат вътрешно създадените интелектуални обекти върху финансовия резултат от дейността на отчетната единица. Ефектът от внедряването на тези обекти в дейността на отчетната единица следва да се търси в две основни насоки - иновационна дейност в предприятието и продажба под формата на лицензионни и франчайзинг сделки. Въвеждането на допълнителния критерий ще позволява в класификационните класове да се включат обекти, които не покриват праговете критерий за признаване като нематериални активи, но имат съществен дял в нетните приходи от продажби на предприятията. Разбира се въвеждането на новия критерий следва да бъде придружен от създаването на механизъм за точното и коректно определяне на ефекта от всеки интелектуален продукт. Като база за първоначална оценка на непризнатите на този етап вътрешно създадени интелектуални продукти може да бъде използвана справедливата им стойност при реализирана лицензионна или франчайзинг сделка. Тази оценка ще бъде най-близка до реалната им пазарна стойност към определен момент. Размерът ѝ при последващи лицензионни и франчайзинг сделки със същите обекти може служи като база за определяне на параметрите на оценката им след първоначално признаване.

V.6. Пожаревска, Р. (2014). Нематериалното културно наследство в условията на глобализация – теоретични опорни точки за признаване за счетоводни цели,

Міжнародний збірник наукових праць «ОБЛІК. ЕКОНОМІКА. МЕНЕДЖМЕНТ: наукові нотатки» Випуск 3 – 2014 рік (свідощтво про державну реєстрацію друкованого засобі масової інформації серія КВ № 20767-10567 Р). Издание входит в информационную аналитическую систему РИНЦ, Російська наукова електронна бібліотека (eLIBRARY.RU); ISSN 2313-8211; с. 133-141.

Обект на разглеждане в статията е използването (възпроизводство, преработка, експертна и търговска дейност) на нематериалното културно наследство в контекста на признаването на обекти от тази дейност като компоненти на интелектуалната собственост на една отчетна единица. Авторът прави опит да изгради концептуална рамка за идентифицирането на счетоводни обекти, както и да дефинира някои научно-приложни проблеми за тази специфична област на функциониране на бизнеса (физически и юридически лица) или на предприятия от публичния сектор. Тезисно са представени същностни характеристики на нематериалното културно наследство и рефлексията им върху счетоводните обекти с нематериален характер. Акцентът на изложението е върху една определящата особеност, детерминирана от водещи специалисти по ИС в тази научна област, а именно, че при идентифицирането на активите и операциите трябва да се вземе предвид факта, че при всяко използване, различно по вид и поредност, ползвателите на нематериалното наследство са длъжни да указват неговия произход по подходящ за това начин. Основанията тя да е определяща са две. Първо, при указване на достъпа до и начина на използване на нематериалното наследство, същото се закриля от изопачаване и опорочаване - действия, които могат да имат силно негативен характер върху неговото опазване. Второ, при всяко негово използване се защитава моралния обществен интерес и се реализира публично признание, че използваното нематериално наследство принадлежи и е част от българската история и култура. Това публично признание е неформален способ за международно разширяване обхвата на закрилата на нематериалното наследство, но и предпоставка за покриване на праговия критерий установимост/разграничимост и евентуалното признаване на обекта за счетоводни цели. Когато в резултат от използването на нематериалното наследство се създаде обект на интелектуална собственост, неговото управление се извършва съобразно разпоредбите на специалното законодателство в областта, което като резултат предопределя и контрола върху обекта от страна на предприятието. Оценката и икономическата изгода за предприятията при признаване на счетоводни обекти във връзка с използването на нематериалното културно наследство, според автора, следва да бъде определена на база договорните и лицензионни сделки за придобитите авторски и сродни на тях права по ползване и възпроизвеждане на обекти на интелектуална собственост. Поставен е на дискуссионна основа и въпросът относно амортизацията на обектите, генерирани от използването на нематериалното културно наследство. Според автора, обектите, признати за интелектуална собственост на предприятията, следва да бъдат класифицирани като актив с неограничен срок на полезен живот.

V.7. Pozharevska, R. (2013). Intellectual Property: a Lever to Stimulate Economic Growth of Small and Medium-Sized Enterprises Accounting Aspects, Economic Alternatives, Issue 1, 2013, ISSN 1312 -7462; с. 41-52

В статията са представени резултати от изследване на автора относно ролята на интелектуалната собственост за икономическия растеж на малките и средни предприятия в страната, в контекста на нейното актуално счетоводно представяне в ГФО. На база направените изводи е предложена теоретико и практико-приложна рамка за признаване и отчитане на интелектуалната собственост в тази група предприятия.

В първата част е анализиран потенциала на интелектуалната собственост за развитие и икономически подем на малките и средни предприятия, като е изказано становище, че за по-пълното му използване е необходимо:

- ✓ добро познаване на същностните ѝ характеристики и видове;
- ✓ надеждна защита на правата върху обектите от интелектуалната собственост - изведен е акцент за ползите от защитата на интелектуалните продукти като: съществен стимул за иновации, нови открития и творчески произведения, както и за разрастването на предприятията; привличане на инвестиции за иновациите; увеличаване на пазарната стойност; участие в разработването на нови пазари;
- ✓ познаване и прилагане на основните търговски форми на технологичен трансфер на иновациите - продажба на права върху патентовано изобретение, лицензиране и споразумения за ноу-хау, проект “под ключ”, съвместни предприятия, търговия с наукоемки изделия, съвместни научноизследователски проекти;
- ✓ познаване и използване на нетърговски форми на технологичен трансфер на иновациите – научно-техническа информация от научна и учебна литература, патентни описания, технически стандарти, реферативни издания, списания и др.; публикации на материали от конференции и симпозиуми и пряк обмен на мнения при обсъжданията; съвместни фундаментални изследвания и безплатен обмен на резултатите от тях и др.;
- ✓ наличие на мениджърски потенциал и познания за пазарите;
- ✓ инвестиране на дял от печалбата в иновации и/или осигуряване на източници за финансиране на иновационни проекти;
- ✓ наличие на надеждна, обективна и качествена счетоводна информация за обектите на интелектуалната собственост и тяхното управление.

Във втората част са представени тезисно научно-приложни счетоводни аспекти за интелектуалната собственост на МСП. Направен е опит за разработване на концептуална рамка за нейното финансово-счетоводно третиране. Изказано е становище, че признаването на интелектуалната собственост за счетоводни цели, организацията на отчитане и представянето ѝ във финансовите отчети на малките и средни предприятия следва да бъде съобразено с уникалния и нематериалния ѝ характер. Най-общо отличителните характеристики са сведени до следното:

- ✓ нематериалният характер на интелектуалната собственост се изразява във факта, че всъщност продуктът е информация. Търговията с интелектуални продукти е търговия с информацията, която те съдържат, а не с нейния материален носител или израз.
- ✓ за обектите на интелектуалната собственост могат да бъдат разграничени две големи групи сделки на покупко-продажба: а/ традиционни сделки на покупко-продажба, при които се осъществява отчуждаване на собствеността на интелектуалния продукт; б/ особен вид „покупко-продажба” лицензиране, при която собственикът на интелектуалния продукт може да разреши и на друго лице (предприятие) да ползва този продукт едновременно с него.
- ✓ при сделките по предоставяне на лицензии няма акт за отчуждаване на собствеността, тъй като собственикът на интелектуалния продукт (патентоприжател) остава непроменен. Той дава само разрешение (лицензия) на друго лице да ползва продукта при определени условия, като за целта се сключва лицензионен договор. Съществена особеност на този вид сделки е и обстоятелството, че „купувач” може да не е едно, а да са неограничен брой лица (предприятия), като всяко от тях наред със собственика ползва едновременно потребителната стойност на лицензирания интелектуален продукт. Други отличителни черти на тази специфична сделка, рефлектиращи върху организацията на отчитане са: а/ цената на обектите на

интелектуална собственост може да се реализира многократно (продажба на множество лицензии за един и същ обект); б/ възможност за съществуване на два вида цени за един е същ продукт; в/ цената на лицензиите може да бъде реализирана авансово, без да е получен реално икономическия ефект от използването им, на основа на който тя е определена; г/ независимо, че интелектуалният продукт е един и същ, всяка отделна лицензия за него може да има различна цена.

Предложен е модел за класификационни счетоводни групи на интелектуалната собственост на МСП. Изразено е становище, че при класифицирането на интелектуалните продукти не трябва да се подхожда механично. Признаването за счетоводни цели на всеки индивидуален обект следва да е подчинено освен на правните и икономическите му характеристики и на целта му на придобиване.

Друг основен проблемен момент, поставен в статията в резултат на научното изследване, е признаването на вътрешно създадените интелектуални и иновационни продукти. По мнение на автора, за целите на счетоводното отразяване вътрешно създадените обекти от права върху интелектуална собственост могат да бъдат диференцирани не само в зависимост от покриването на праговия критерий „етап развойна дейност”, но и в зависимост от техния вид и ефекта, който имат върху финансовия резултат от дейността на отчетната единица. Направен е опит за диференциация на основни класове вътрешно генерирани обекти с нематериален характер, съгласно критериите икономическа и правна същност на ресурса и ефектът, който биха оказали върху нетния финансов резултат на МСП. Предложен е примерен модел за счетоводни цели.

VI. Публикувани статии в специализирани научни списания с редколегия

VI.1. Пожаревска, Р. (2016). Иновации и интелектуална собственост – счетоводни аспекти. Сборник от научни статии „Икономиката на България и Европейския съюз: конкурентоспособност и иновации”, ИК-УНСС, м. май 2016; С., ISBN 978-965-644-852-1, с. 273-279

Обект на изследване в статията е калкулирането на себестойността на вътрешните иновационни процеси и създадените в резултат на тях интелектуални продукти в отчетните единици. Представени са основните групи иновационни продукти и услуги, средствата и формите за тяхната правна защита. Идентифицирани са някои актуални научни и приложни проблеми и е предложено решение за тяхното преодоляване. Направен е критичен анализ на действащите счетоводни регулаторни постановки относно представянето на иновационните процеси и на свързаните с тях разходи като текущи или като капитализирани (активи), съгласно възприетия подход от СС 38 Нематериални активи и МСС 38 Нематериални активи. Недостатъкът на този подход е, по мнение на автора, че не прави разлика между успешни и неуспешни иновационни проекти и че приема първоначално всички за неуспешни. Така на практика, всички разходи по изследователско проучване и развитие в едно предприятие до достигане на етапа развойна дейност се признават като текущи, независимо от финалния резултат от иновационната дейност. В крайна сметка, този подход предопределя и нереална първоначална оценка за генерирания иновационен продукт или услуга. Известен факт е, че разходите на етап изследователска дейност са не само значителни по размер, но и много често продължителни във времето, а на практика не са калкулирани в себестойността на новосъздадения нематериален ресурс. По тази причина в балансовото число на нематериалните активи се включват вътрешно

генерирани права върху интелектуална собственост със силно занижена първоначална оценка. От друга страна, през предходните години финансовия резултат на предприятията е бил също намаляван в резултат на начислените текущи разходи по проучване и иновационно развитие. От трета, не се представя ярна картина за иновационната дейност и за инвестираните средства за научно-изследователското развитие на юридическите лица. Поради „обезличаване“ на разходите за иновации и смесването им с всички останали по признак „същност на разходите“, а не по функционално направление, трудно би могъл да бъде осъществен контрол по счетоводни данни за тяхната целесъобразност. Като резултат, финансовите отчети на предприятията не покриват изискванията за същественост и надеждност на информацията. Прилагането на възприетия подход, по мнение на автора, не води до информация в отчетите, която да е полезна при взимането на управленски решения от потребителите на финансови отчети.

За преодоляване на многото негативи, авторът счита, че може да бъде възприет подход за *пълно активиране на разходите* по иновационни проекти. В основата на подхода стои разбирането, че всички разходи са средство за постигане по-късно на добри резултати от иновационна дейност и служат за реализиране на бъдеща стопанска изгода и печалба. При *метода на пълно активиране* няма да бъде правено разграничение между успешни и неуспешни разходи по проучване и развитие, но първоначалната теза ще е: „всички разходи са за успешни иновационни проекти“. Всички разходи по иновационните процеси (етапи изследователски и развойна дейност) ще бъдат обобщавани около формирани разходни центрове – проекти, продукти, услуги и др. За целта може да бъде използвана синтетичната сметка *Разходи по придобиване на нематериални активи*, с аналитично отчитане към нея по разходни центрове. При успешен иновационен проект и придобита интелектуална собственост ще бъде отразено придобиването на нематериален актив, с първоначална оценка включваща всички действително направени разходи по придобиването на иновационния продукт или услуга. При неуспешен иновационен проект, разходите по него ще бъдат разсрочени във времето под формата на амортизации. При последния вариант, може да възникне въпросът за нарушаване на принципа на съпоставимост на приходи и разходи, но по мнение на автора той е нарушен и при възприетия и актуално прилаган от счетоводните стандарти подход. Единствената разлика е, че съгласно приложимите стандарти той се нарушава преди идентифицирането на иновационния проект като неуспешен, а съгласно новия предложен подход – след това. Предимството на препоръчителния подход е, че се получава информация за действително направените разходи по иновационните проекти и че ново придобитите обекти от права върху интелектуална собственост ще бъдат представени във финансовите отчети по тяхната действителна оценка. Като резултат от прилагането на препоръчителния подход потребителите на финансовите отчети ще имат надеждна информация за:

- ✓ инвестициите в иновации на юридическите лица;
- ✓ успешните и неуспешните иновационни проекти и за направените разходи по тяхното реализиране;
- ✓ действителните първоначални оценки на вътрешно генерираните нематериални активи, в резултат на иновационна дейност;
- ✓ степента на защита на интелектуалната собственост на юридическите лица;
- ✓ предоставените права върху интелектуална собственост на трети лица под формата на лицензии и франчайзинг;
- ✓ реализираните приходи от индустриална употреба или от продажба на иновации.

VI.2. Пожаревска, Р. (2015). Концептуална рамка и отчитане на преоценката на нематериалните активи, сп. „Актив“, бр.2, изд. „Доби прес“ ЕООД; С.; ISSN 1314-3484; с. 5-13

Концептуалната рамка е разработена в контекста на приемането на новата национална счетоводна регулаторна рамка през 01.01.2016 г. За съжаление по отношение на нематериалните активи тя остана непроменена (бележка на автора към м. септември 2017 г.). В статията са представени основните аспекти на модела на преоценената стойност, проблемите при неговото прилагане за нематериалните активи, базисни подходи за определяне на справедлива стойност на интелектуалната собственост и методика за отчитане на модела на преоценената стойност на нематериалните активи. Представените постановки в статията се свеждат до следното:

✓ Моделът на преоценената стойност, познат като алтернативен подход в предходните национални счетоводни стандарти, валидни до 01.01.2008 г., е изключен от обхвата на разрешените подходи в действащите към 2015 г. НСФОМСП. Съгласно постановките на НСФОМСП 38 „Нематериални активи“ балансовите стойности на нематериалните активи не могат да бъдат увеличавани чрез преценка.

✓ Единственият приложим подход е моделът на цената на придобиване, при който може да бъде отразена обезценка по реда на НСФОМСП 36 „Обезценка на активи“ и да бъде възстановена обезценка, но не повече от предходното намаление.

✓ Моделът на преоценената стойност е възможен за отчетните единици, чиято счетоводна база са МСФО и МСС.

✓ Но доколкото постановките за „алтернативна база за оценяване на дълготрайни активи по преоценена стойност“ са залегнали в Директива 2013/34/ЕС. (в сила от 26.06.2013 г.), проблематиката е отново актуална по отношение на бъдещата ни национална счетоводна регулаторна рамка.

✓ В чл. 7 от Директивата е уточнено, че: „държавите - членки могат да разрешават на всички предприятия или категории предприятия или да изискват от тях оценяване на дълготрайните активи по преоценена стойност.“ (постановка, която не беше отразена в новата счетоводна регулаторна рамка - бел. на автора към м. септември 2017 г.)

✓ Приложението на модела на преоценената стойност може да бъде разгледано и от друг аспект по отношение на нематериалните обекти, а именно като възможност за определяне на тяхната реална текуща пазарна оценка.

✓ По мнение на автора, използването му ще подпомогне решаването на някои проблеми, свързани с признаването на нематериални ресурси, непокрили праговите критерии, въведени от приложимите стандарти, или отнасящи се до формирането на коректна и адекватна на реалностите оценка. Примери в тази насока са:

➤ съществуващи ноу-хау и шоу-хау, които не покриват праговия критерий контрол и не са признати за нематериални активи, но предоставени под формата на франчайзинг права, носят значителни по размер икономически изгоди за отчетната единица собственик;

➤ вътрешносъздадена търговска марка, която не е призната за нематериален актив, но също предоставена под формата на франчайзинг права може да донесе значителни по размер икономически изгоди за отчетната единица собственик;

➤ вътрешно разработена технология, непризната или призната за нематериален актив по често символична себестойност, може да бъде патентована и да бъде предоставена под формата на лицензионни права и също да носи икономически изгоди за предприятието и др.

С оглед преодоляването на тези несъответствия авторът счита, че моделът на преоценената стойност е по адекватният подход за оценка след първоначално

признаване на нематериалните активи и че той ще осигури по-вярна, точна и коректна имуществена картина за предприятията, притежатели на нематериални ресурси. Представени са подходи за формиране на справедлива стойност на интелектуална собственост и методика за отчитане на модела на преоценената стойност на нематериални активи.

VI.3. Пожаревска, Р. (2015). Счетоводни аспекти на електронната търговия; сп. „Актив“, бр. 7-8; изд. „Доби прес“ ЕООД; С.; ISSN 1314-3484; с. 7-14

Обект на изследване в статията са счетоводни аспекти на формите B2C (business to customer) и B2B (business to business) на е-търговията в национален план, третиращи от позициите на търговеца и от позициите на предприятията доставчици на комуникационни съоръжения и услуги. Изследвана е националната нормативна рамка за е-търговията в контекста на разработване на счетоводни модели за отчитането на този специфичен вид бизнес. Счетоводна проблематика по отношение на електронната търговия в статията е представена в два основни аспекта:

- идентифициране и признаване на нематериални активи, възникнали за участниците в електронната търговия; и
- детерминиране на модели за възможни сделки при осъществяване на продажби по интернет посредством уебсайт и разработване на методика за тяхното отчитане.

Представянето на проблематиката и авторските предложения се базират и са надградени върху разработки от специалисти по интелектуална собственост и на акумулиран опит от счетоводната практика.

Формулираните изводи при първия аспект на изследването са:

- нематериални активи при е-търговията възникват за създателя на интернет страницата, за възложителя и за предприятията доставчици на комуникационни съоръжения (communication providers), на услуги (service providers), на данни и информация (content providers) и на достъп до мрежата (access providers);
- за различните групи участници възникват различни нематериални активи – авторски права, сродни на авторските права, нови обекти на интелектуална собственост (интернет страница);
- връзката е-търговия – интелектуална собственост не се изчерпва само по повод стартирането и реализирането на тази дейност. Интелектуалната собственост много често се явява и стока, с която се „търгува“. В това направление възниква също необходимост от защита на собствени права и на чужди права върху интелектуална собственост. По отношение на електронната търговия с нематериални продукти, каквито са обектите на интелектуална собственост, интернет играе не само ролята на система за промотиране на продажби, но и като система, чрез която нематериалните стоки се доставят сами (on line). Например част от музика, публикация, компютърен софтуер. Чрез електронната търговия елек системи, обекти на интелектуална собственост, могат да пътуват виртуално без никакви пречки през националните граници. При един от големите сектори „бизнес-до-консуматор (B2C)“ се осъществява електронна търговия с нематериални продукти, които се доставят директно чрез мрежа до компютъра на консуматор. Тези нематериални продукти са трудно измерими, а съдържанието им е предмет на интелектуална собственост. Е-търговията в този случай трябва да бъде осъществена и при спазването на Споразумението относно свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуалната собственост (ТРИПС).

Независимо от източника на генериране, правата върху интелектуалната собственост следва да бъдат регулирани еднозначно в национален мащаб и

хармонизирано с международните норми, за да могат българските е-търговци да бъдат конкурентноспособни в глобалната икономика.

Втората част от изследването (отразено във втората част на статията) има за резултат детерминирането на модели за осъществяване на е-търговията в отчетната единица търговец и предлагане на методика за отчитане на всеки от тях. Представени са модел „търговец продава в чужд сайт“ и модел „търговец продава в собствен сайт“, с подвариант „доставка с куриер и плащане с наложен платеж“. Разработен е и е предложен модел за отчитане на е-търговията в предприятията-доставчици на продукта на интелектуална собственост в дигиталното пространство. Интерпретирано е данъчното облагане с ДДС на този вид сделки.

VI.4. Пожаревска, Р. (2014). Хармонизация на националната счетоводна регулаторна рамка за малки и средни предприятия, сп. „Актив“ бр.1; изд. „Доби прес“ ЕООД; С.; ISSN 1314-3484; с. 7-12

Мотивът за избор на темата на публикацията е актуалната към този момент дискуссионна тема относно възможностите за приемане на МСФО за МСП, като компонент на националната счетоводна регулаторна рамка. В статията са анализирани актуалните (към тази дата – бел. на автора) тенденции в европейската хармонизация на счетоводството за малки и средни предприятия. Направен е сравнителен анализ на НСФОМСП, МСС и МСФО и МСФО за МСП за целите на хармонизация на счетоводството за МСП. Анализът между трите алтернативи цели единствено да докаже, че постановките на МСФО за МСП са актуализиран, динамичен модел на регулаторна рамка за МСП, който може да замени тази на националните счетоводни стандарти. Основните насоки на изследване и коментар са:

- наличие на уникални за страната ни национални счетоводни стандарти и необходимост от тяхното съществуване;
- МСС и МСФО, не намерили отражение в националните ни счетоводни стандарти, но постановките на които са включени в МСФО за МСП;
- разлики между националните счетоводни стандарти и МСФО и МСС, респективно МСФО за МСП;
- теми, които са разгледани от МСФО за МСП, но които не са третираны в пълните МСФО;
- пропуснати теми в МСФО за МСП;
- разлики при разпознаване и измерване между МСФО и МСФО за МСП.

В заключение и в резултат на направеното проучване и изследване е обобщено, че МСФО на МСП са една много по-пълна, по-актуална и по-динамична счетоводна база за отчитане на дейността на МСП, отколкото НСФОМСП. Утвърждаването им в националната ни теория и практика ще реши проблема със стандартизацията на НСФОМСП, от една страна, и ще осигури хармонизация на националното ни счетоводно регулиране, от друга. Не е маловажен и фактът, че по този начин ще отпадне и необходимостта от създаването на специализиран държавен орган за съставяне, динамично адаптиране и хармонизация на национални счетоводни стандарти.

VI.5. Пожаревска, Р. (2012). Актуални проблеми при детерминиране на същностните характеристики, обхват и структура на нематериалните активи за счетоводни цели. Теоретико-приложни аспекти, бр. 2 сп. „Идес“, С.; ISSN 1311-1183; с. 8-20

В статията са изследвани съществуващите нормативни, теоретични и приложни проблеми в страната по отношение на същностните характеристики на нематериалните активи и тяхното счетоводно представяне. Представена е кратка ретроспекция от развитието на счетоводните регулатори, в контекста на третирането на нематериалните активи, за периода 1991-2011 г. В резултат на направения анализ е разработен и предложен модел за изграждане на класификационни групи за счетоводни цели, съобразен с международно утвърдените конвенции по отношение на интелектуалната собственост. Препоръчано е този модел да залегне в националния счетоводен стандарт 38 „Нематериални активи“, както и като база за разработване на индивидуалните сметкоплани на отчетните единици. Съгласно становището на автора, целта от възприемането на препоръчителния модел за класификация на нематериалните активи е да бъде осигурена информация, необходима при вземането на решения, която да отразява икономическата същност на обектите и операциите, а не просто тяхната правна форма.

VI.6. Пожаревска, Р. (2010). Същност и отчитане на класификационен клас нематериални активи „географски означения“; сп. „Актив“ бр.9 (95), изд. „Доби прес“ ЕООД; С.; ISSN 1314-3484; с. 17-23

В статията е направен опит да бъде предложена методика за отчитане на специфичния клас нематериални активи «географски означения». За да бъде моделът коректно изграден на първо място са представени същностните и отличителни характеристики на указанията за произход, наименованията за произход, географските указания и традиционно-специфичните наименования. На втори план са изследвани възможностите за признаване на всеки компонент на географските означения за счетоводен обект (нематериален актив) и неговото позициониране в групата на „Права върху индустриална собственост“, съгласно Парижка конвенция за закрила на обектите на индустриалната собственост. Предложен е модел за счетоводно третиране на процесите с географските означения, отчитайки специфичния момент на хибридно придобиване и изискванията за кумулативно присъствие на човешкия и природния фактор и за причинно-следствена връзка между тези фактори и качествата или свойствата на създавания продукт. Разгледани са и проблемните моменти при оценката след първоначално признаване и са предложени варианти за тяхното преодоляване. Обосновано е становището на автора за целесъобразност и възприемане на подход за счетоводно отразяване на начислената амортизация, съгласно който тя да се отнася директно по сметката на актива. Като основания за прилагането на такъв подход са изтъкнати следните обстоятелства:

- нематериалните активи не са толкова често обект на замяна; и
- нематериалните активи често се обезценяват до балансова стойност по причини, различни от тези, свързани със срока на полезен живот.

С оглед на тези специфики на нематериалните активи е възможно, според автора, представянето на начислената амортизация по кредита на сметката на актива, като по този начин във всеки един момент салдото по сметката ще дава информация за преносната стойност на актива. По мнение на автора, подобен подход е приложим за всички обекти на интелектуалната собственост и в частност за географските означения. Този начин на отчитане на амортизациите, комбиниран с отчитане на обезценката на географските означения в намаление на тяхната себестойност, ще позволи на потребителите във всеки един момент да имат информация за преносната стойност на актива.

В заключение е обобщено, че за целите на счетоводното признаване и отразяване географските означения могат да бъдат диференцирани не само в

зависимост от техния вид, но и в зависимост от ефекта, който имат върху финансовия резултат от дейността на отчетната единица. Ефектът от внедряването на тези обекти в дейността на отчетната единица следва да се търси в две основни насоки - иновационна дейност в предприятието и продажба под формата на лицензионни и франчайзинг сделки. Изключването и непризнаването за счетоводни цели на вътрешно създадените географски означения може да доведе не само до подценяване на икономическите ресурси на отчетната единица, но и до смесване на приходи и разходи, както в периода, когато са извършени, така и в по-късните периоди когато започват да се получават съответните ползи.

VII. Участия в конференции в чужбина или в страната, когато са организирани от международни организации

VII.1. Pozharevska, R. (2015). The relationship between electronic commerce and intellectual property in the environment of globalization – problematic issues in the regulatory framework of the Republic of Bulgaria, Мережевий бізнес і внутрішня торгівля України та країн США; V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (м. 15–16 квітня 2015 року), Полтава, ПУЕТ, Україна; ISBN 978-966-184-214-3; pp. 58-63.

В доклада са представени резултати от изследване на автора за научно-приложни и нормативни аспекти на връзката електронна търговия-интелектуална собственост и защитата на последната, в контекста на нейното коректно и вярно представяне в счетоводните отчети на предприятията, осъществяващи тази специфична дейност. Националната проблематика е анализирана в светлината на глобалните процеси по отношение на е-бизнеса, както и на INT/591 „Единен пазар за правата върху интелектуална собственост“. Акцентът на анализа е върху възможността за уеднаквяване на съдебната практика на националните съдилища в рамките на Единния пазар в интерес на европейските предприятия и икономика, които са в неизгодно положение спрямо външната конкуренция. Мотивът за представяне на вида интелектуална собственост и на нейната правна закрила е, че те са базата за счетоводното признаване на нематериалните активи, които са генерирани в резултат на е-търговията и е-бизнеса като цяло. Във втората част на доклада авторът се е ограничил до идентифициране на класификационните класове нематериални активи и до представяне на тяхното национално регулиране и специфично счетоводно третиране. Специално внимание е отделено на най-разпространените тълкувания за дигиталната форма на произведенията на авторското право „вариант на правото на разпространение“ (американски подход) и „вариант на право на публично съобщаване“ (европейски подход), като нови класификационни групи нематериални активи. Другите счетоводни аспекти, разгледани в доклада са особености при признаване на ново генерираните нематериални активи, формиране на първоначалната им оценка, срок на полезен живот.

VII.2. Pozharevska, R. (2014). Recognition of rights on biotechnology and products of biotechnology for accounting purposes; QUAESTI-Virtual Multidisciplinary Conference, 2014; quaesti.com; Volume: 2, Issue: 1, December 2014; Publisher: EDIS - Publishing

Institution of the University of Zilina ; Powered by: Thomson Ltd, Slovakia; ISBN: 978-80-554-0959-7; ISSN: 1339-5572; pp. 205-207

Обект на разглеждане в доклада са правата върху биотехнологиите и техните продукти в контекста на признаването им като нематериални активи. Авторът прави опит да представи концептуална рамка за идентифицирането им и признаването им за счетоводни обекти, както и да дефинира някои научно-приложни проблеми по проблематиката. В резултат на направеното изследване авторът заключава, че признаването на права върху биотехнологични продукти в отчетните единици като нематериални активи може да бъде под формата на: служебни авторски права, права на ползване на авторски права (в т.ч. и за възложителя), лицензии (изключителна, неизключителна, пълна, ограничена, принудителна или служебна). Тези права носят икономическа изгода при производство, търговия или при репродукция на нови сортове растения и породи животни. Изказано е становище, че при наличие на правна защита (контрол и разграничимость) и надеждност на оценката на авторските права и на лицензионните сделки, ще бъдат изпълнени възприетите от приложимите счетоводни стандарти прагови критерии за признаване на актив. Детерминирани са основните етапи за счетоводно признаване на вътрешно генерираните нематериални активи и на сделките с тях.

VII.3. Pojarevska, R. S. (2014, April). Rights related to copyright in the public sector – topical issues in the accounting theory and practice in the Republic of Bulgaria. In Proceedings in GV-Global Virtual Conference (No. 1), Volume: 2, Issue: 1, April 2014 , Publisher: EDIS - Publishing Institution of the University of Zilina; Powered by: Thomson Ltd, Slovakia; ISSN: 1339-2778; ISBN: 978-80-554-0866-8; pp. 268-271

Изследваната проблематика в доклада представлява интерес и е актуална в контекста на хармонизирането и стандартизацията на счетоводството на публичния сектор в Р.България. Идентифицираните в него научно – приложни и регулаторни проблемни аспекти на авторските и на сродните на авторските права са базисна опорна точка в търсенето на алтернативи при признаването им за счетоводни цели, както и за разработване на адекватни модели за тяхното отчитане. В първата част на доклада е представена в критичен аспект национална регулаторна рамка за тези две класификационни групи нематериални активи. Първият основен идентифициран проблем е, че сродните на авторските права въобще не фигурират в класификационните класове, съгласно СС 38 „Нематериални активи“ (към която препраща указание на МФ ДДС 20/2014 г), освен ако идеята на законодателят не е те да бъдат включени в групата „други“. Вторият проблем е, че авторски права, рубрики и издателски права са включени като компонент на правата върху индустриална собственост – постановка, която противоречи на международните конвенции и националното ни законодателство относно авторските и сродните на авторските права. Третият проблем е, че публикации по счетоводство на публичния сектор по проблематиката, които се базират на нормативните указания в ДДС 20/2014 г., отразяват същите постановки. Не е за подценяване и фактът, че има задължителен национален сметкоплан, в който за нематериалните активи са предвидени само три сметки, които не са съобразени със спецификите и същностните характеристики на класовете нематериални активи или игнорират тяхното съществуване. Включването на нови обекти трябва да става в сметка „Други нематериални активи“, която обезличава разликите в активите и предполага една и съща методика за отчитане на различни по вид и характеристики активи.

Актуални проблеми на теорията и практиката при счетоводно третиране на авторските и на сродните на авторските права в предприятията от публичния сектор са втората част от доклада. В нея са представени и обосновани предложенията на автора

за преодоляване на съществуващите проблеми в действаща концептуална рамка. Първият и изцяло неприемлив момент за автора е, че относно отчетните процедури, указание ДДС № 20 от 14.12.2004 г. освен към СС 38, препраща и към раздела за отчитане на дълготрайните материални активи. Постановка, която по същество игнорира разликите между материалните и нематериалните активи. Известно е, че в преобладаващата си част операциите, протичащи с интелектуалната собственост (и неприсъщи за ДМА), са лицензионни или франчайзинг сделки и методиката на отчитане на всяка от тях зависи от вида и обема предоставени права и договорената форма на разплащане. Вторият проблем касае постановки относно лицензионни права за излъчване и други обекти на интелектуалната собственост. В действаща теория и практика за отчетността в публичния сектор е регламентирано след изтичането на съответния срок, те да се изписват на разход, освен ако срокът не е подновен – т.е. на теория и на практика се елиминират същностните характеристики на лицензионните сделки и спецификите, които те пораждаат в отчетния процес. Най-дискусионна, според автора, е постановката за счетоводното третиране на радио и телевизионни продукции и други подобни активи, които стават собственост на Българската Национална Телевизия и Българското Национално Радио. За тях се допуска да се изписват на разход при придобиването им и последващо задбалансово завеждане. На практика, създадените програми са и обекти от групата на „сродни на авторските права“, като БНТ и БНР могат да получат допълнителна икономическа изгода от тяхно лицензионно предоставяне на други организации със сходна дейност. Изписването им като текущ разход не предполага тяхна последваща многократна „продажба“ и генериране на доход. И най-ограничаващия аспект от тази регулаторна рамка: предприятията от публичния сектор могат да използват само националния сметкоплан за бюджетните предприятия, не могат да въвеждат нови сметки и не могат да променят методика на отчитане. Правила, които на практика означават, че залегналите грешни постановки, термини, отчетни процедури са задължителни, не могат да бъдат променяни и нови обекти на отчитане не могат да възникват. Разбира се, с така представените примери не се изчерпват проблемните аспекти на отчитането на авторските и на сродните на авторските права, но илюстрират основната теза на автора, а именно необходимост от основна промяна в счетоводната регулаторна и концептуална рамки за нематериалните активи на предприятията от публичния сектор. Предложено е въвеждането на разработения от автора модел да класификационни класове нематериални активи в нормативната счетоводна рамка и разработване на адекватни на същностните характеристики на активите методики за отчитане.

VII.4. Pozharevska, R. (2014). Challenges for the accounting theory in view of the recognition of new intellectual property items, Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах інституціональних змін глобальної економіки” (16 грудня 2014 р.), Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3. (м. Луцьк); ISBN 978-617-692-248-3; с. 103-106

В доклада авторът представя разработена концептуална рамка за идентифициране и счетоводно признаване на нови нематериални ресурси, генерирани от „икономиката на знанието“, като прави опит да детерминира базовите критерии и етапите на процеса. Специално място е отделено на трудностите при този процес и обстоятелствата, които следва да бъдат съобразени. Според автора те могат да бъдат разграничени на две условни групи: трудности при признаване като интелектуална собственост и трудности при признаване като счетоводни обекти. Сложността при

признаването на нови обекти за интелектуална собственост произтича от следните обстоятелства, според водещи специалисти по проблематиката:

✓ изследването на нови обекти изисква познания за множество специализирани термини, нееднозначно дефинирани и дискуссионни в съответните професионални области;

✓ възниква необходимост от разработване и утвърждаване в международен план на нови понятия и дефиниции;

✓ някои от изследваните обекти изискват нов модерен прочит и подход към системата за интелектуална собственост, която трябва да надхвърли традиционните си изисквания за „новост и/или оригиналност“, като условия за предоставяне на закрила;

✓ в някои случаи системата на интелектуалната собственост е поставена в ролята на „учредяваща морални норми“ като разграничителен критерий за обектите, подлежащи на закрила или на изключване на възможност за такава;

✓ обекти, продукти на съвременните информационни, дигитални и телекомуникационни технологии, поставят системата на интелектуалната собственост, като система от правни и икономически отношения, пред предизвикателството да генерира решения относно обекти и случаи на тяхното използване преди факта на тяхното възникване.

Признаването на нови обекти за интелектуална собственост изисква анализът да бъде провеждан на основата на системния подход при използването на редица методи, по важните от които са: исторически и сравнителен анализ, метод на експортната оценка.

За преодоляване на втората група трудности (финансово-счетоводните) е предложено въвеждането на следните прагови критерии за признаване на нови обекти от интелектуалния капитал: да са резултат от творческата дейност и интелект на човека; да са права и отношения, възникващи по повод този резултат, на които да бъде осигурена правна закрила; да бъде доказан механизъм за реализация на техния икономически потенциал; да са установими и да могат да бъдат надеждно оценени.

VII.5. Pojarevska, R. (2013, November). Topical issues concerning the European harmonization and unification of accounting for SME in Bulgaria. In HASSACC-Human And Social Sciences at the Common Conference (No. 1); Powered by: Thomson Ltd, Slovakia; Published by: EDIS - Publishing Institution of the University of Zilina; ISBN: 978-80-554-0808-8; ISSN: 1339-522X; pp. 62-68

Европейската хармонизация и унифицирането на счетоводството за малките и средни предприятия (МСП) в България са предмет на изследване в доклада. За по-пълното изясняване на проблематиката първоначално е представена накратко актуалната към датата на изготвяне на доклада ситуация, като са открити добрите практики до 2012-2013 г. На следващо място е направен комплексен и критичен анализ на влиянието на прехода към МСФО върху организацията на счетоводството в България за периода 1991 -2012 г. Конкретно по отношение на организацията на счетоводството за МСП е изтъкнато, че приложимото счетоводно законодателство на България не налага императивно, а предвижда (допуска) МСП да прилагат Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия (НСФОМСП). Кое от своя страна дава възможност на ръководството или собствениците на всяко отделно МСП свободно, по желание да изберат и да прилагат МСФО още от момента на възникването му. Отбелязано е, че за една част от МСП е предвидено прилагането на „облекчена форма на финансова отчетност“, която им позволява да представят основните четири елемента на годишния финансов отчет – счетоводен баланс, отчет за приходите и разходите, отчет за паричните потоци и отчет за собствения капитал

обобщено, само в раздели и групи. На трето място, е анализирано влиянието на прилаганите в страната счетоводни бази върху сравнимостта, прозрачността и полезността на финансовите отчети на предприятията в качеството им на краен информационен продукт на финансовото счетоводство. На база на достигнатите изводи и поуки са формулирани опции относно запазването на националната идентичност на счетоводство за МСП в България. Като резултат на изследвания и проучвания на публикации на водещи специалисти в областта на счетоводството са обобщено идентифицирани седем актуални групи проблеми на организацията на счетоводството за МСП в България. Проблеми, за които към 2013 г. авторът счита, че трябва да намерят решение в предстоящото разработване на новата счетоводна регулаторна рамка (в сила от 2016 г. – бел. на автора).

VIII. Участия в конференции в страната

VIII.1. Пожаревска, Р. (2017). Новите счетоводни обекти генерирани от интелектуалната собственост на отчетните единици – научно-приложни аспекти; доклад с покана представен на Пети национален семинар на тема: «Интелектуалната собственост, иновациите и научната дейност в глобална среда», УниБИТ, 26 - 27 април 2017 г.; ISBN 978-619-185-272-7; с.108-122

Предмет на разглеждане в доклада са актуални научни и приложни проблеми при счетоводно признаване и представяне на нови обекти, генерирани от интелектуалния капитал на предприятията в резултат на протичащи иновационни процеси. Изследвани са възможностите за оптимизиране на информационното им представяне в годишните финансови отчети. Предложен е критерий (доказване на механизъм за реализация на икономически потенциал на новите интелектуални обекти), допълващ праговите критерии, въведени от приложимите счетоводни стандарти. Допълнителният критерий, според автора, ще осигури възможност за признаване на ресурси на отчетните единици, които към този момент съществуват, но не са признати за нематериални активи, или да бъдат признати за нематериални активи обекти, които предстои да бъдат генерирани. В този контекст са изследвани механизми и форми за реализация на икономическия потенциал на нематериалните ресурси, както и търговски сделки с интелектуална собственост.

VIII.2. Пожаревска, Р., (2016). Интелектуална собственост – счетоводно представяне и признаване в контекста на новата национална регулаторна рамка; доклад с покана представен на Четвърти национален семинар с международно участие на тема: «Интернет либерализацията – предизвикателства и добри практики пред интелектуалната собственост», УниБИТ, 26 - 27 април 2016 г.; Сборник с доклади, изд. „За буквите – О писменехъ“, С., ISBN 978-619-185-231-4, с.223-253

Предмет на разглеждане в доклада са актуални научни и приложни проблеми при счетоводно признаване и представяне на интелектуалната собственост и на иновативните продукти. Проблематиката е изследвана от позициите на измененията в националното счетоводно законодателство по повод транспонирането на разпоредбите на Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета. Основният извод от изследването е, че и след тези промени не са елиминирани съществуващите до 01.01.2016 г. в националната счетоводна регулаторна рамка неточности относно същността, характеристиките и отчитането на нематериалните активи. В доклада са анализирани някои базисни некоректни постановки и са направени препоръки за

тяхното преодоляване. Предложени са модел за счетоводно представяне на генерираните иновационни продукти и концепция на автора за тяхната оценка при пълно активиране на разходите. Направен е опит да бъде защитена тезата на докладчика, че хармонизирането на националната счетоводна теория и нормативна регулация с международната конвенция за интелектуална собственост ще осигури по-подходящо счетоводно третиране и по-адекватно оповестяване на нематериалните активи във финансовите отчети на иновативните предприятия.

VIII.3. Пожаревска, Р., (2012). Интелектуалната собственост: лост за стимулиране на икономическия растеж на малките и средни предприятия /счетоводни аспекти/; доклад, представен на Юбилейна международна научна конференция по случай 60 години от създаването на финансово-счетоводен факултет; 26.10.2012., ИК –УНСС, С., ISBN 978-954-644-431-8; с.225-234.

В доклада е третирана проблематиката относно интелектуалната собственост, като ключов и базисен елемент за иновационната политика на българските малки и средни предприятия (МСП) и постигането на ефективната ѝ защита. Акцентирано е, че от съществено значение за управление на иновационната дейност на МСП е познаването на същността и обхвата на счетоводните обекти от интелектуалната собственост, респ. нематериалните активи. Детерминирани са предпоставки за адекватно счетоводно представяне на тази специфична група ресурси като: добро познаване на качествените характеристики на отделните групи нематериални активи; разработване на критерии за класификация и признаване; регламентиране на бази за оценка; регламентиране на изисквания за отчитане и оповестяване.

В светлината на поставената проблематика, в доклада е направен опит да бъдат представени някои теоретико и практико-приложни аспекти по отношение на:

- възможностите и ролята на интелектуалната собственост като ключов елемент за устойчивия икономически растеж и конкурентоспособност на малките и средни предприятия;
- детерминирането на същностните характеристики, обхват и структура на интелектуалната собственост на малките и средни предприятия за счетоводни цели.

Проблематиката в доклада е представена предимно от счетоводна теоретична гледна точка и в практико-приложни аспекти.

VIII.4. Пожаревска, Р., (2011). Географски означения – признаване за счетоводни цели; доклад представен на Юбилейна международна научно-практическа конференция на тема „Счетоводството – наука, практика, независимост”, УИ „Стопанство“, УНСС, С., ISBN 978-954-644-202-4; с. 184-189

В доклада е направен опит да бъде представена теоретичната рамка за сравнително непознатите в националната счетоводна теория и практика нематериални активи „географски означения“ като специфичен класификационен клас, при който познатите подходи за придобиване (от външен източник или вътрешно създаване) се комбинират в един хибриден модел на генериране. Изведена е на преден план необходимостта от кумулативно присъствие на човешки и природни фактори, както и причинно-следствена връзка между тези фактори и качествата или свойствата на създавания продукт. Изследвани са възможностите за покриване на възприетите от счетоводните стандарти прагови критерии за признаване. Специално внимание е отделено на икономически параметри на географските означения, които по степен на влияние върху мотивацията на потребителското поведение се доближават до търговските марки. Подчертано е, че ценността на географското означение се изразява в добавената от „втората марка” стойност към даден продукт или стока, което от своя страна се

изразява в прираст на нетните парични постъпления от продажбата на стоката, обозначена с марката. Трудността, според автора, при покриване на наложените от счетоводните стандарти прагови критерии за признаване се крие в надеждното, обективно и точно оценяване. Независимо, че процесът по регистрация на географското означение (особено по международен ред) е доста продължителен и е съпроводен с изготвянето на значителен брой експертизи, следователно с не малко по размер разходи, трудно могат да бъдат разграничени етапите на изследователска и развойна дейност. По тази причина, въпреки, че изпълнява функциите на втора „търговска марка” с всички положителни последици от това, географското означение на практика присъства със символична стойност в състава на нематериалните активи на отчетните единици. Идентифицирано е още едно проблемно поле, а именно практически случаи, при които географското означение не е признато като нематериален актив за счетоводни цели. За не малък брой отчетни единици непризната за счетоводни цели, но наложила се втора „търговска марка” има отличителна сила и е носител на настоящи и бъдещи стопански изгоди, т.е. няма актив, но има реализирани икономически ползи от неговата употреба. Поставен е и въпросът за некоректно използване на географските означения, независимо дали са признати или не за нематериални активи. За да бъде завършено представена теоретичната рамка за признаване на този специфичен клас нематериални активи е разгледана и темата за техния срок на полезен живот. Веднъж наложено, географското означение не само осигурява значителен входящ паричен поток, но може да има на практика неограничен срок на полезен живот. Изразено е становището на автора, че при възприемане на подход за неамортизиране отчетните единици следва да съобразят следните обстоятелства:

- в определен момент ако престане да съществува връзка между качествата и особеностите на продуктите и стоките и географската среда, правната закрила за регистрацията на географското означение може да бъде прекратена;
- отпадането на патентната закрила ще доведе до извеждане на географското означение извън състава на нематериалните активи т.е. до еднократното му отписване;
- възникването на еднократни, непостоянни и значителни по размер отписвания на счетоводни обекти в дадена отчетна единица формира нереалистична финансова картина за резултатите от нейната дейност.

Направено е заключение, че отчитайки гореизложените съображения по-целесъобразно за отчетните единици остава систематичното разпределение на стойността на придобитото географско означение за един разумно определен срок на полезен живот. По мнение на автора и двата подхода (на предрешено периодично изписване в разход и на спорадични амортизации) възпрепятстват в определена степен ползата от финансовите отчети в една от главните им цели - прогнозиране на бъдещите икономически резултати от дейността, както по отношение на приходите, така и по отношение на паричните потоци в отчетната единица. Следователно при определяне на счетоводната политика от съществено значение е предприятията да обосноват мотивите за избор на подход, както и да го оповестят в приложенията към финансовите си отчети.